

SREDNJI VIJEK

TAJANA SEKELJ IVANČAN

PRILOG ANALIZI KERAMIKE IZ DUGE ULICE KAO POKAZATELJA RASPROSTIRANJA SREDNJOVJEKOVNOG NASELJA U VINKOVcima

UDK 902.2(497.5 Vinkovci)
904:738>"653"
Izvorni znanstveni rad
Prihvaćeno: 10. X. 2001.

Dr. Tajana Sekelj Ivančan
HR – 10000 Zagreb
Institut za arheologiju
Ulica grada Vukovara 68

Pronađena srednjovjekovna građa u Vinkovcima pokazuje da, u arheološkom smislu, nakon stanovitog hijatusa od početka 9. st. do početka 11. st., stanovništvo ponovno ostavlja svojih tragova u vidu ukopa sa značajkama bjelobrdskog kulturnog kruga te izgradnje manje ranoromaničke crkvice na Meraji oko 1100. godine. Na temelju analize keramike iskopane u posljednjih desetak godina na različitim mjestima u okviru Duge ulice, nastoji se ustanoviti rasprostiranje srednjovjekovnog naselja u Vinkovcima, i to u dvije kronološke faze: 1) od kraja 11. st. i u 1. polovici 12. st., 2) u 12. st. i u 1. polovici 13. st., kada je širenje bilo i najintenzivnije.

Ključne riječi: Vinkovci, naselje, srednji vijek, keramika (*Key words:* Vinkovci, settlement, Middle Ages, pottery)

Pozlaćeni brončani jezičac Blatnica stila s vegetativnim ukrasom, pronađen 1953. na položaju Meraja i datiran u početak 9. st. (Dimitrijević 1979, 191, 192, sl. 11:1-3; Simoni 1986, 219, kat. br. 20, T. 1:19), vremenski je posljednji nalaz koji upućuje na kontinuitet života u/oko grada Vinkovaca tijekom prapovijesti, antike i u ranijem razdoblju srednjega vijeka, nakon čega će, s obzirom na arheološku građu i dosadašnja istraživanja, uslijediti stanoviti hijatus do početka 11. st., tj. do ostavštine bjelobrdskog kulturnog kruga. On se očituje u grobnim prilozima pronađenim 1965. prilikom iskopavanja oko crkve sv. Ilije (Meraja) kada su bili pronađeni temelji manje ranoromaničke crkve iz oko 1100. godine i 11 grobova s bjelobrdskim nakitom, datiranih novcem Ladislava I. (1077.-1095.) (Dimitrijević 1979, 194-200, sl. 12, T. 29-30). U najnovijim istraživanjima evidentirano je još bjelobrdskih grobova (1997.) te tri bjelobrdska groba pronađena prilikom iskopavanja unutar crkve (1998.), svi iz kraja 11. i 12. stoljeća (Janošić 1999a, 73; Dizdar 1999, 156-158, kat. br. 345-351), dok je uporaba groblja, uz neke prekide (Tatari, Turci) registrirana

do druge polovine 18. st. (Janošić 1997, 243-249; Janošić 1999, 84-87). Na sjevernoj strani Gundulićeve ulice, u visini crkve sv. Ilije, prilikom kopanja za kolektor godine 1970. uništeno je nekoliko bjelobrdskih grobova koji su vjerojatno imali i keramičke priloge (Dimitrijević 1979, 198, 199, K-III/6). Drugo, manje bjelobrdsko groblje možda se nalazilo na južnoj obali Bosuta, na području južne antičke nekropole, a dokumentirano je nalazima ulomaka brončanih narukvica spletenih od tri komada žice, iz 11. st. (Brunšmid 1902, 157).

S obzirom na navedene arheološke nalaze, nameće se pitanje ubiciranja i rasprostiranja prostora za stanovanje stanovništva koje se ukopavalo na Meraji.

Na području Vinkovaca, u Dugoj ulici, u posljednjih je desetak godina obavljeno nekoliko iskopavanja zaštitnog karaktera pod vodstvom muzejske savjetnice dr. sc. I. Iskre Janošić¹, koja upućuju na prostiranje srednjovjekovnog naselja čije se stanovništvo ukopavalo na spomenutim lokacijama. Iskopavanja su provedena na nekoliko položaja (sl. 1.), a to su:

Gradski muzej Vinkovci je od 5. svibnja do 2. lipnja 1988. obavio zaštitna iskopavanja u Dugoj ulici na broju 19/21. Tada je bila otvorena površina 20 x 15 m i istraženo 300 m². Iskopane su četiri sonde (sonde A, B, C i D) širine 4,00 m, s kulturnim slojem debljine 3,00 m. Do dubine od 1,00 m pojavljivao se recentni šut i građevinski materijal pomiješan sa srednjovjekovnim i rimskodobnim ostacima. U tamnosivom sloju s tragovima gara i pepela, do dubine od 1,50 m također su pronađeni srednjovjekovni i rimski materijalni ostaci, koji se sve do zdravice miješaju s prapovijesnim ostacima. Na dubini od 0,75 do 1,75 m pronađeno je šest gepidskih grobova (prema dnevniku iskopavanja) (Janošić 1996, 23, bilj. 19).

Gradski muzej Vinkovci proveo je, od 17. ožujka do 23. travnja 1993., zaštitna iskopavanja u Dugoj ulici na broju 23. Tom je prilikom otvorena površina 18,60 x 4,60 m i istraženo 76 m². Iskop je započeo uz južni zid uličnog objekta gdje se kopalo do zdravice koja se nalazila na dubini od 2,90 m. Do dubine od 1,00 m, uz recentni šut, učestalo se pojavljuje srednjovjekovna keramika, dok se u sloju 1,00 – 1,20 m, gdje je ima manje, pojavljuje zajedno s rimskim i prapovijesnim nalazima. U slijedećim slojevima, sve do zdravice na dubini koja je varirala od 2,70 do 3,00 m, sav se materijal pojavljuje izmiješan kao u gore spomenutom sloju (1,00 – 1,20 m) (prema dnevniku iskopavanja, Janošić 1993, 65-67; Janošić 1994, 1; Janošić 1995, 127, bilj. 12).

¹ Najsrdačnije zahvaljujem dr. sc. Ivani Iskri Janošić na obavijestima i ustupljenim podacima iz dnevnika iskopavanja, kao i na ustupljenoj keramičkoj građi za znanstvenu obradu, koja potječe sa zaštitnih iskopavanja provedenih na nekoliko lokacija u Dugoj ulici u Vinkovcima. Također zahvaljujem Maji Krznarić Škrivanko, kustoscu arheologu iz Gradskog muzeja Vinkovci i mr. sc. Marku Dizdaru, znanstvenom novaku u Institutu za arheologiju koji je prije radio kao kustos arheolog u vinkovačkom muzeju.

Gradski muzej Vinkovci je od 10. listopada do 2. studenoga 1989. proveo zaštitna iskopavanja u Dugoj ulici na broju 27. Na dubini od 0,90 do 1,20 m učestala je pojava srednjovjekovne keramike, a sterilni sloj varirao je do dubine od 1,70 te mjestimično i do 2,40 m. Na čitavom se iskopu miješa prapovijesni, antički i srednjovjekovni materijal (prema dnevniku iskopavanja).

Zaštitna iskopavanja u Dugoj ulici na broju 33, kat. čest. 2693/1, vl. Vlade Kalenića, obavio je Gradski muzej Vinkovci od 7. do 28. listopada 1995. Otvorena je površina od 19 x 22 m s manjim neistraženim dijelom, čime je arheološki istraženo oko 162 m², raspoređeno po trakama (sonda) A – H, širine 0,50 m, različite dužine. Nakon sloja recentnog šuta i građevinskog materijala, od dubine 0,50 m pojavljuju se pomiješani srednjovjekovni i rimski materijal te na većim dubinama (1,30 – 2,00 m) prapovijesni nalazi. U južnom dijelu trake B (temelj B), na dubini od 1,30 m, pojavila se jama ispunjena srednjovjekovnim i rimskim ostacima (prema dnevniku iskopavanja). U traci A, na dubini 1,00 do 1,20 m, u istočnom je dijelu pronađen dio podnice kuće koja se proteže smjerom istok – zapad. Na dubini od 1,50 do 2,00 m otkopana je jama I s ulomcima keramike iz raznih razdoblja (prema dnevniku iskopavanja). Sterilni sloj pojavio se na dubini od 2,00 do 2,30 m, osim u traci D gdje je ustanovljen proboj (jama) ispunjen srednjovjekovnom keramikom, kostima i pepelom do dubine od 3,10 m (Janošić 1995, 129; Krznarić-Škripanko 1996, 37; prema dnevniku iskopavanja). Ukupno su analizirana 832 ulomka srednjovjekovne keramike.

Zaštitna arheološka iskopavanja u Dugoj ulici 40, kat. čest. 2692, na uglu Duge ulice i Ulice Joze Ivakića (prostor nekadašnje "Male tržnice"), Gradski je muzej Vinkovci proveo od 6. do 21. rujna 1999. godine. Otvorena je površina 17,20 x 23,00 m s manjim neistraženim dijelom (zbog recentnog temelja), raspoređena po sondama A do I (ukupno 400 m²). U svim se sondama nakon sloja recentnog šuta (0,60-0,80 m), od dubine od 0,80 na dalje, pojavljuje kulturni sloj. U većini slučajeva, do 1,10 m prevladava srednjovjekovna keramika koja se miješa s rimskom, do oko 1,40 m prevladava rimska keramika, a u dubljim se slojevima češće pojavljuje prapovijesna, pretežito starčevačka keramika (1,70 m – sonde A, C, D, E i F). U sondi B, u kojoj se zdravica pojavljuje na oko 1,70 m, evidentirane su tri jame koje predstavljaju bunare (jama I i II – srednjovjekovni bunari, te jama III – rimski bunar), a nalaze se do dubine od oko 2,30 m. U sondi G, nakon sloja rahle zemlje sa srednjovjekovnom keramikom (do 0,95 m), zemlja je u istočnom dijelu još rahlija, a na dubini od 1,20 m nalazila se dobro zapečena podnica, najvjerojatnije srednjovjekovne kuće, koja prema sjevernoj strani pada i gubi se. Unutar spomenute podnice pronađen je srednjovjekovni novac (?). U sondi H ima tragova srednjovjekovne podnice na dubini od 0,80 do 1,05 m, s pomiješanom srednjovjekovnom i rimskom keramikom. Na dubini od 10,5 do 1,30 m iskopan je temelj luka apside orijentacije istok-zapad (unutarnje širine

3,95 m), koja je vjerojatno dio kršćanskog objekta iz druge polovice 4. st. (Janošić 2000, 61, 62, sl. 1). Nastavkom iskopavanja unutar apside evidentirani su nalazi rimske i starčevačke keramike do dubine od 1,80 m. U sjeveroistočnom dijelu sonde H, na dubini od 2,05 m pronađena je čitava posuda – urna vinkovačke kulture s kostima. U zapad-nom dijelu sonde I uz južni profil na dubini od 0,67 do 0,72 m, nađen je mali komad zemljane izgorjene podnice koja, kako je zaključeno uslijed mnoštva nalaza srednjovjekovne keramike, najvjerojatnije pripada srednjovjekovnom objektu. U sjeverozapadnom uglu sonde I evidentirana je devastirana gorena podnica na dubini od 1,84 m, najvjerojatnije starčevačka, te veće nakupine kućnog lijepa na dubini od 2,01 m (prema dnevniku iskopavanja; Janošić 2000, 62). Ukupno je analizirano 3.109 ulomka srednjovjekovne kera-mike.

Gradski muzej Vinkovci obavio je od 11. do 26. listopada 1993. zaštitna iskopavanja u Dugoj ulici na broju 46, vl. Nine Jukić. Otvorena je površina 8,60 x 6,60 m, čime je istraženo 56 m² raspoređenih u četiri sonde. U kulturnom sloju debljine 3,00 m, ispod recentnog štuta, slijedio je tanki tamnosivi sloj s ulomcima srednjovjekovne keramike, a dalje sloj s rimskim ostacima (Janošić 1994, 4). Srednjovjekovni materijalni ostaci većinom su bili pronalazeni u sondi A (4,50 x 4,20 m) na dubini od 0,60-1,10 m te do dubine od 1,60 m izmiješani s rimskim ostacima; malo u sondi B (4,50 x 2,40 m) na dubini od 1,20-1,60 m; u sondi C (4,10 x 4,20 m) na dubini od 0,60-1,00 m, te u sondi D (4,10 x 2,40 m) na dubini od 0,90-1,20 m. U sloju od 1,75 do 2,00 m nalaza je veoma malo, a zemlja je svjetlijesive boje (prema dnevniku iskopavanja). Ukupno su analizirana 182 ulomka sred-njovjekovne keramike.

Gradski je muzej Vinkovci od 23. ožujka do 1. travnja 1995. proveo zaštitna iskopa-vanja u Dugoj ulici na broju 51, kat. čest. 2702, vl. Josipa Roždijevca. Otvorena je površina 7 x 6,5 m s manjim neistraženim dijelom, čime je arheološki istraženo oko 60 m². Recentni šut i građevinski materijal pojavljivali su se do dubine od 0,50 m. Od dubine 0,50-1,25 m pojavljuje se tamnosiva rahla zemlja s veoma mnogo ulomaka srednjovje-kovne keramike i s tragovima gara. U jugozapadnom dijelu iskopa, od dubine 1,25 do 2,25 m pojavljuje se sivožuta zemlja s pomiješanim srednjovjekovnim i rimskim ostaci-ma (prema dnevniku iskopavanja). Ukupno je analizirano 238 ulomka srednjovjekovne keramike.

Gradski muzej Vinkovci proveo je zaštitna iskopavanja u Dugoj ulici na broju 61, od 12. do 31. svibnja 1990. Otvorena je površina 30 x 20 m, čime je istraženo 600 m², položaj – objekt "Europa" (Janošić 1995; bilj.12). U istočnom dijelu iskopa oko dubine od 0,75 m pojavila se žuta glina, budući da se tu nalaze rimski bedem i opkop. U zapadnom dijelu iskopa od dubine 0,75 do 1,50 m učestalo se pojavljuje srednjovjekovna keramika pomi-ješana s recentnim šutom i starčevačkom keramikom. U sjevernom dijelu pronađena je jama s pretežito srednjovjekovnom keramikom pomiješanom s rimskim ulomcima. Du-

bina jame iznosi 0,65 m, a započinje na 1,10 m. U ostalom dijelu iskopa srednjovjekovni se nalazi pretežito nalaze do dubine od 1,75, osim u opkopu u kome je zdravica na dubini od 4,00 m. U opkopu je i na dubini od 2,25 do 2,50 m pronađeno nekoliko ulomaka srednjovjekovne keramike (prema dnevniku iskopavanja).

Gradski je muzej Vinkovci obavio zaštitna iskopavanja u Dugoj ulici na broju 63, kat. čest. 2448/1, vl. Tomislava Grgurića, od 18. srpnja do 1. kolovoza 1995. Otvorena je površina 7 x 14 m i istraženo 100 m² u smjeru istok-zapad. Iskop je smješten izvan zapadnog bedema Cibala, u neposrednoj njegovoj blizini, na uglu Duge ulice i Ulice Josipa Kozarca. U istočnom dijelu iskopa materijalni su ostaci bili oskudni, dok je u zapadnom dijelu pronađen još jedan zemljani nasip koji je širinom od 6 m ulazio u iskop, a zapadni mu se dio nalazi u susjednom dvorištu gdje nije bilo moguće iskopavati. Zapadno od istočnog, pa sve do zapadnog profila, na dubini od 0,70 m, zatečena je podnica od nabijene svijetle ilovače, položena u smjeru sjever-jug, s ulomcima keramike, garom, pepelom i životinjskim kostima (prema dnevniku iskopavanja). U istočni rub bedema bila je od dubine 1,00 m ukopana jednostavna peč dugoljasta oblika, dužine 1,70 m, maksimalne širine 1,30 m te dubine 0,70 m, a uz nju dvije jame u kojima je pronađena velika količina srednjovjekovne keramike. U ostalom je dijelu iskopa, nakon recentnog šteta na dubini do 0,60 m, pomiješano sa srednjovjekovnim materijalom, puno pepela, gara, životinjskih kostiju te nešto rimskih i prapovijesnih ulomaka keramike (prema dnevniku iskopavanja, Janošić 1995, 126, 127, bilj.12; Janošić 1996, 23). Ukupno su analizirana 1.654 ulomka srednjovjekovne keramike.

Kako je vidljivo, veća zaštitna arheološka iskopavanja provedena su u središtu Vinkovaca, na nekoliko položaja uzduž Duge ulice², gdje su se obnavljali objekti građeni od 18. do početka 20 st. Svi položaji, na žalost, pokazuju veoma poremećenu stratigrafsku sliku pa se može uočiti izuzetna izmiješanost antičkog i srednjovjekovnog, ali i prapovijesnog pokretnog arheološkog materijala te u takvim okolnostima nepostojanje intaktnih slojeva s uočenim objektima. Iz spomenutog razloga pristupilo se tipološkom određivanju pronađenih ulomaka keramike i pokušaju njihova kronološkog određenja, kako bi se donijeli neki zaključci o rasprostiranju srednjovjekovnog naselja u Vinkovcima.

² Kasnosrednjovjekovna keramika evidentirana je, tijekom istraživanja 1976.-1977., u Dugoj ulici 24 ("Robna kuća Na-ma", kč. br. 2654/1), zatim u Dugoj ulici 22 (kč. br. 2627) - iskopavanja 1990., te na uglu Duge ulice 20 i Glagoljaške ulice (kč. br. 2626/1, stratigrafska jedinica 1 do dubine od 1 m). U istraživanjima provedenim tijekom studenoga 2000. uočena je izuzetna izmiješanost ulomaka rimske (4. st.) i kasnosrednjovjekovne keramike. Za navedene usmene podatke najsrdačnije zahvaljujem mr. sc. Marku Dizdaru.

ANALIZA KERAMIKE³

Analizu keramike moguće je provesti s obzirom na uporabu posuđa za potrebe u domaćinstvu. Provjera funkcionalnog oblika posuda analitičkim metodama može se provesti, ukoliko postoje očuvane cijele posude. Kako to s nalazima iz Vinkovaca nije slučaj, kao osnova razvrstavanja uzeta su mjerenja provedena na 400 posuda na području Slovačke⁴ (Vlkolinská 1994, 84; Vlkolinská 1995, 35, 36). Prema tim mjerenjima, lonce (najčestaliji oblik iz Vinkovaca) karakteriziraju jednostavni cilindrični obrisi koji mogu biti trbušasti, kuglasti, blago konični ili čunjasti.

Valja naglasiti da nije ustanovljen modus po kojemu bi se analitičkim metodama analizirali poklopci. Pod tim imenom vode se oni kao posebni oblici, iako su podređeni loncima ili posudama na koje nasjedaju. Najvažniji oblici su oni plosnati, koji pak mogu biti pločasti i tanjurasti, te oni visoki, koji mogu biti trbušasti, konični i čunjasti (Bauer et al. 1987, 32-33, sl.2). Ovdje su, s obzirom na grubost vrha koji ne može poslužiti kao dno npr. zdjelama, jer ove kao takve ne bi mogle samostalno stajati, te s obzirom na rub koji dobro priliježe na obode običnih lonaca, izdvojeni kao zasebna vrsta, iako su se upotrebljavali u kombinaciji s loncima.

U pogledu uporabe posuđa u domaćinstvu, te prema zastupljenosti⁵ nalaza iz Vinkovaca, valja izdvojiti:

- I. lonce – duboke i visoke posude čiji je promjer ruba uglavnom manji od promjera tijela ili ramena. Mogu biti velikih dimenzija. Služili su za čuvanje ili kuhanje hrane,
- II. poklopce – široki i plitki oblik sličan zdjeli, ali s tako napravljenim dnom da ne može samostalno stajati i s rubom koji priliježe na obod lonca.

I. Lonci. Najmjerodavniji pokazatelji promjena u oblikovanju posuđa pojedinog vremena su gornji dijelovi lonaca, tj. njihov obod, rub ili usta. Ulomci gornjih dijelova lonaca, pronađeni na nekoliko lokacija u Dugoj ulici u Vinkovcima, mogu se grupirati u četiri osnovna oblika.

³ Sva keramička građa koja potječe sa zaštitnih istraživanja u Vinkovcima, nakon znanstvene obrade pohranjena je u Gradskom muzeju Vinkovci.

⁴ Formula indeksiranja čitave posude raščlanjena je na dva indeksa koja su mjerodavna i razlikuju obični lonac od zdjele: na odnos veličine dna i vrata posude (H1) koji ima tri intervala: 0,50-0,65; 0,66-0,83; 0,84-1,10 te na odnos trbuha i visine posude (H2, od 0,50 do 1,50). Posude s vrijednostima indeksa H2, nižim od 1, svrstane su u lonce, a one koje imaju indeks veći od 1 svrstane su među zdjele. Što se indeks više približava vrijednosti 0,50, to su lonci vitkiji. Posude s indeksom prema 1,50 predstavljaju zdjele i njihov je trbuh skoro toliko širok koliko su visoke. Vrijednosti indeksa između 1,00 i 1,20 označavaju zdjelaste lonce (Vlkolinská 1995, 36-37).

⁵ Na više položaja u Vinkovcima evidentirane su i zdjele, ali u znatno manjem broju, te dvije male posude lončastog oblika (Sekelj Ivančan 1998, 89-91).

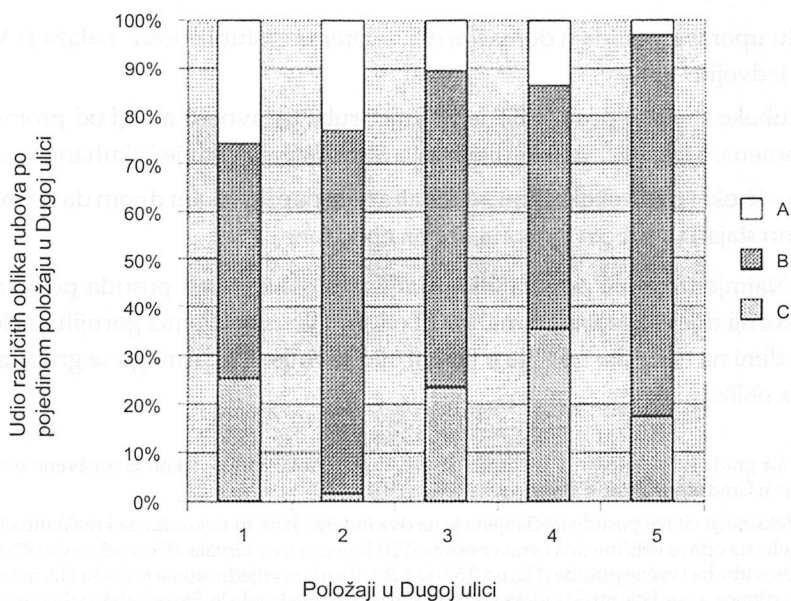
Tablica 1. - Prikaz zastupljenosti različitih oblika rubova na pojedinim položajima u Dugoj ulici u Vinkovcima.

Tabelle 1: Darstellung der Anzahl der verschiedenen Randeinfassungen an den einzelnen Fundstellen in Duga ulica in Vinkovci

Oblici rubova	VINKOVCI – DUGA ULICA					Ukupno
	1 – br. 33	2 – br. 40	3 – br. 46	4 – br. 51	4 – br. 63	
A – jednostavni	62	11	11	18	54	156
B – kaležasti	120	511	31	26	247	935
C – naborani	63	157	5	7	10	242
Ukupno	245	679	47	51	311	1333

Histogram 1. - Prikaz udjela različitih oblika rubova lonaca po pojedinim položajima u Dugoj ulici – Vinkovci.

Histogramm 1: Darstellung des Anteils der verschiedenen Gefäßrandeinfassungen an den einzelnen Fundstellen in Duga ulica in Vinkovci

A. Na svim se položajima (br. 12, 13, 15-23) učestalo pojavljuje rub jednostavne profilacije. Slična je situacija i na drugim srednjovjekovnim nalazištima izvan Hrvatske. Različita, naime, opažanja o pojavi određenih oblika rubova lonaca iz složenih stratigraf-

skih situacija rezultirala su izdvajanjem rubova s jednostavnom profilacijom. Na lokalitetu Mužla-Čenkovi u Slovačkoj rubovi su grupirani u pet tipova i više varijanti. Oni s jednostavnom profilacijom pojavljuju se u drugom i trećem horizontu naselja i datiraju se u prijelaz 9./10. i u 10. st. (Hanulika 1995, 41, sl.1). Slično profilirani rubovi koji potječu s gradišta Detva u Slovačkoj opredijeljeni su kao tip B (kosi, konično odrezani) i C (vertikalni, cilindrično odrezani) s više varijanti; datiraju se u kraj 9. i u 10. st. (Šalkovský 1994, 164, sl.10). Spomenuti jednostavni kutasti rubovi na području gornje Njemačke najučestaliji su oblik još od 7./8. st. na dalje (Losert 1993, 41, sl. 6:1a-e, 6:2a-f, 6:4a-f)., Spomenuti jednostavni rubovi iz ranosrednjovjekovnog naselja predgrada Budeč također potječu iz prvog horizonta naselja koji se datira od druge polovice 9. i u prvu polovicu 10. st. (Bartošková 1997, 115). O rubovima jednostavne profilacije već je opširnije pisano na drugom mjestu, gdje je navedena njihova široka datacija od najranijih razdoblja srednjega vijeka s kontinuitetom do u kasni srednji vijek (Sekelj Ivančan et al. 1999, 72, 73). Veoma se teško može odrediti kada jedan oblik prestaje; zbog njegova zadržavanja i razvoja i u mlađim razdobljima, lakše se, naime, zapaža pojava novog oblika.

B. Drugi oblik su rubovi izvijeni prema van, sa zaobljenom donjom usnom (br. 1, 2, 4, 10, 26-35); u većini slučajeva mogu se opredijeliti kao peharasto ili kaležasto profilirani rubovi (njem. *Kelchförmig*). Iako oblik doživljava znatne razlike osnovnih profila, može ih se odrediti kao komade koji u osnovi pripadaju razdoblju od sredine 11. st.⁶ na dalje, kako su datirani primjeri s lokaliteta Prag-Hradschani (Frolík 1995, 109, sl. 2 A,B). U praškim kolekcijama, izdvojeni kaležasti oblik ruba (tip II) sa svojim podtipovima i varijantama⁷, koji se pojavljuje u prvoj polovici 11. st., kulminira tijekom 12. st., a od godine 1200. pokazuje naglu silaznu tendenciju učestalosti, da bi oko 1250. gotovo u potpunosti nestao (Pavlu 1971, 80, Graf 1, 102). Po nekim autorima, kaležasti oblici ruba na praškom burgu i u suburbiju dominiraju već od 10. st., a glavna su karakteristika mlađeg gradišnog perioda. Tako je i na burgu Budeč, gdje dominacija tih oblika rubova također pada u 12. st. (Tomková et al. 1994, 170, 177).

Kaležasti oblici rubova imaju veoma obuhvatnu skalu varijanti, od kojih najveći dio ide u prijelazne stadije prema drugim oblicima. Tako je osnovna karakteristika 12. st. pojava ruba kod kojeg su usta savijena prema dolje, u osnovi kaležaste forme s elementima krag-n-ruba, oblika karakterističnog od prve polovice 13. st. (Pavlu 1971, 100; Rich-

⁶ Na više položaja u Mikulčicama, kaležasto profilirani rubovi opredijeljeni su u 3. i 4. tip keramike i datirani već od druge polovice 9. do prve polovice 11. st. (Poláček 1995, 150, sl. 11:47, 49, 50-53, 58; 12:62).

⁷ Ulomci peharastog ili kaležastog ruba, pohranjeni u praškim institucijama, razvrstani su u tipove: 1. tekuće izbačen s varijantama: lagano zadebljan, jako zadebljan, zadebljan i odrezan, samo izvana zadebljan, kraj u obliku usnica; 2. naglašeno izvučen prema van, s varijantama: lučno izvučen, jako "S" oblikovan i gljivast; 3. strm prema gore, s varijantama: s uvlakom ili bez nje (Pavlu 1971, 102).

ter 1994, 155-156, Obr. 3; u istočnoj Češkoj, strmo izvučeni, kosi rub s kragnom (tip E) prevladava u od prijelaza 12./13. st., Šolle 1972, 156-158). S vinkovačkog područja takvi su oblici rubova br. 5 i 6. Što je spomenuto zaobljeno presavinuće izraženije, lonci se mogu smatrati mladima (na području Austrije, lokalitet Beč I, na kome je pronađena lončarska peć s mnoštvom ulomaka keramike datirane u 12. i 13. st., Huber 1992, 86, T. 3:1-5; 4:6-13; južno od Beča, burg Möllersdorf, keramička grupa A2 iz 12. st., Felgenhauer-Schmiedt 1986, 16, T. 8:20). Slični rubovi sa zadebljanjem na donjoj usni, na području gornje Njemačke pojavljuju se u 11. i 12. st. (Losert 1993, sl. 6:7a-f). Oblik tankog vrata i zadebljanog ramena na koje se gornji dio oboda lijepio, kakav je primjer br. 1, također je odraz jedne od varijanti kaležastog oblika, ali netipičnog, jer su stratificirani primjeri iz vremena ekspanzije ovoga oblika zastupljeni varijantama s visokim, izvučenim rubovima i bez pojačanog ramena (Tomková et al. 1994, 177, praški suburbij, sloj 10-14). Od sredine 11. st., na rubovima se počinje pojavljivati jače užljebljenje, kao utor za poklopce, te tako oblikovan rub svojim osnovnim karakteristikama na neki način predstavlja rane oblike naboranih rubova (lokalitet-utvrđenje Kaletu na Donjem Dunavu, wendel 1992, 294-295, sl. 10).

C. Treći oblik ruba je raščlanjeni rub. Kod stratigrafski složenih situacija izdvojen je kao rub naborane profilacije (njem. *Wulstprofilierung*) koji također može izražavati znatne razlike osnovnih profila (Frolík 1995, 109, sl. 3 A,B). Na lokalitetu Prag-Hradschin, Kanovnicka ulica 73, ovaj oblik ruba opredijeljen je u razdoblje nakon 1220. godine, prema apsolutnoj kronologiji načinjenoj za spomenuto nalazište (Frolík 1995, 109, sl. 6). Analizom praških kolekcija keramičkih ulomaka izdvojen je i tzv. naborani oblik (tip. III) s ljevkastim i lagano izvučenim podtipovima s više varijanti, čija uporaba kulminira u prvoj polovici 13. st. (Pavlu 1971, 80, Graf 1). Na svim položajima u Vinkovcima evidentirani su rubovi naboranih oblika, i to primjerci br. 3, 11, 36, 37, 38.

D. Na kraju je potrebno istaknuti četvrti oblik ruba kao primjer razvijenosti gornjih dijelova oboda posuđa, kao kod ulomaka br. 39, koji se očituje u jako prema dolje izvijenim tankim rubovima, s tipičnim znakom lončara. Iako se pojavljuje od 13. st. (Holl 1963, 372, Kep. 70:1,2,8; 377, Kep. 75:1-7), ovaj se oblik grafitiranog posuđa najučestalije upotrebljava tijekom 15. i 16. st., a zadržava se sve do 18. st. (Spindler, Stadler 1994, 50, A42-A58). Isti oblik ruba pojavljuje se, osim na običnim loncima, i na posuđu s drškama, a veoma se često pronalazi prilikom arheoloških iskopavanja urbanih cjelina, kao što je to slučaj i s primjerom br. 39 iz Vinkovaca (Scharrer 1994, 131-150, T. 1-5). Razrada tipologije te vrste keramike na nalazima s područja Tirola rezultirala je podjelom u nekoliko grupa s obzirom na tip marke odnosno znaka na obodu. Tako su u prvu grupu uvršteni primjeri s jednostavnim znakom od prekrštenih udubljenih crta koje čine križić i datirani su u 13. st.

(Stadler 1993, 54-58, kat. br. 78-80). Drugoj grupi pripada posuđe s geometrijskim znakom, koje se datira u kasnu sredinu 15. st. (Stadler 1993, kat. br. 59-62). Tijekom 15. i u 16. st. znak se obično dijeli na četiri dijela i jasnije je utisnut, kao kod ulomka br. 39 iz Vinkovaca koji se može opredijeliti u ovu skupinu (Stadler 1993, kat. br. 63-67, 79-80). Od 17. st. dalje, lončari na ovom tipu grafitiranog posuđa utiskuju prepoznatljiv znak svoje radionice, moglo bi se reći pravi "žig" na obodu (Stadler 1993, kat. br. 78, 82, 85-86).

II. Poklopci. Tipološki se mogu određivati ovisno o tome kako ih se primalo: oni koji imaju na vrhu gumb, ušicu ili ring, smješten na sredini ili postavljen na rubu. Drške mogu biti masivne, izdubljene ili šuplje, a mogu imati i plastične figurice (Bauer et al. 1987, 32). S druge strane, poklopci kojima nedostaje vrh, gumb ili ušica za primanje mogu se tipološki svrstati s obzirom na oblik ruba, tj. ovisno o tome kako je napravljen rub, odnosno o načinu kako se poklopac odnosi prema pripadajućoj posudi koju zatvara. Prema toj podjeli, postoje poklopci s obodom koji priliježe na usta posude te oni koji se uglavljaju u posudu, tj. ulaze u nju. U Vinkovcima pretežu poklopci koje se može opredijeliti u grupu poklopaca s rubom koji priliježe na usta lonaca (Bauer et al. 1987, 32, sl. 2,1-6). Oni se pak dalje mogu promatrati s obzirom na oblik. Tako je analiza keramičke građe pohranjene u nekoliko praških institucija, koja potječe iz samoga grada i iz njegove okolice, rezultirala podjelom poklopaca na konične (s lokacije Malostranské náměstí, datirane od 1160./1170. do 1220., Pavlu 1971, 177, T. 21,19; i položaja Týnský dvůr, datiranog od 1250./1260. do 1300., Pavlu 1971, 190, T. 66,16; sl. V,2), zvonaste (s lokacije Sedlec, datirane od 1250./1260. do 1290., Pavlu 1971, 194, T. 78,17) i izvučene (Pavlu 1971, 194, T. 78,14-16,18). Spomenuti tipovi nedostaju u starijim kolekcijama, a pojavljuju se od sredine 12. st. (konični) te od prve polovice i sredine 13. st. (zvonasti i izvučeni) (Pavlu 1971, 101). U 12. i 13. st. datirani su konični poklopci pronađeni u okrugu Sajólád u Mađarskoj, koji potječu iz nestalog srednjovjekovnog sela Kemej (Wolf 1988, 195, kep. 7,1;9,2). Zvonasti poklopci s lokaliteta Sad u okrugu Gemer u Slovačkoj okvirno su datirani u vrijeme trajanja naselja, od 11. do 13. st. (Fürová et al. 1990, 136, Obr. 20:1;21:5). Vinkovački su poklopci pretežito zvonastog oblika – primjerci br. 9 i 25 (osim ta dva primjerka evidentirano ih je još: Sekelj Ivančan 1998, 88, 89, kat. br. 360, 370, 382, 379, 380, svi s položaja Duga ulica 33), prijelaznog oblika je primjerak br. 8, poklopci kat. br. 7 i 24 mogu se opredijeliti kao konični⁸, a izvučeni nedostaju. U cijelosti sačuvani primjerci pretežito imaju veoma grubo izrađen gornji dio koji ne može samostalno stajati, kao što su to poklopci br. 7 i 10. Prema analogi-

⁸ Poklopci koničnog oblika evidentirani su u većem broju, a navedeni su u: Sekelj Ivančan 1998, 88, 89, kat. br. 366 iz Duge ulice 33, te jedan primjerak evidentiran u T. 3; jedan primjerak evidentiran u T. 4. iz Duge ulice 46; kat. br. 408, 427, 428 iz Duge ulice 51; kat. br. 503, 522 iz Duge ulice 63, te još jedan primjerak evidentiran u T. 6. Također valja naglasiti da je u naknadno dobivenoj građi iz Duge ulice 40 evidentirano 39 rubova i 9 vrha poklopaca koničnih oblika (Sekelj Ivančan 2001, T. 3b (u tisku).

jama iz praške kolekcije, navedene se katalogizirane poklopce također može datirati od druge polovine 12. st. (konične), odnosno od prve polovine i sredine 13. st. (zvonaste i izvučene), dok se u drugoj polovini 13. st. počinju pojavljivati poklopci s gumbima na vrhu, a karakteristični su za 14. i početak 15. st. (Pavlu 1971, 101; Poláček 1995, sl. 14, 88, Timpel 1995, 157-158, sl. 15:42).

S obzirom na dimenzije posuda, u Vinkovcima, na svim položajima, prevladavaju lonci srednje veličine (promjera oboda do 20 cm) s pripadajućim poklopcima (br. 7, 8, 9, 25), koji su služili u svakodnevnoj uporabi. Pronađeni su i veći lonci (promjera oboda većeg od 30 cm), pretežito na položaju Duga ulica 63 (br. 29, 31, 32, 36), bez poklopaca odgovarajućih dimenzija, pa se može pretpostaviti da su se koristili kao posude za zalihе s pokrivalima od organskih materijala (Sekelj Ivančan 2001, u tisku).

Iako, prema općim zaključcima, kod srednjovjekovne keramike boja varira i nije mjerodavna za dataciju, valja naglasiti da većina posuda s raznih položaja u Dugoj ulici u presjeku ima razne nijanse sive boje koja je obložena slojem gline raznih drugih nijansi i boja. Slični primjeri uočeni su prilikom analize keramičke građe iz središta Beča (položaj Ruprechtsplatz), s crvenom, ciglastom ili smeđkastom bojom na vanjskoj i unutarnjoj strani stijenke, a u presjeku izrazito sive boje. Takva je keramika prozvana obloženom grafitnom keramikom (njem. *Ummüantelter Graphitton*) i datirana u 12. st. (Felgenhauer-Schmiedt 1992, 77, T. 9:1,2), a svojim se značajkama može povezati s primjerima iz Vinkovaca (br. 2-5, 8, 11, 13, 15, 18-21, 25, 26, 31, 33, 34, 36-38).

Posude su izrađene od gline kojoj je, zbog niže temperature pečenja, a radi postizanja jače čvrstoće stijenki, dodavan pijesak ili pijesak pomiješan s manjim granulama šljunka. Valja pretpostaviti da se sirovina za izradu posuda uzimala negdje iz okolice naselja u Vinkovcima, kao što je to slučaj i u preostalom slavenskom svijetu, npr. u Moravskoj (Poláček 1995, 196-202), Češkoj (Čiháková, Ružičková, Zeman 1995, 203-211, T. 1a-b), zatim Austriji (cech 1994, 60-61) i drugdje. Treba naglasiti da se posude s primjesama pijeska i šljunka (br. 1, 6, 7, 12-15, 19, 22, 23, 26, 28, 29, 35,37) ili samo zrnaca pijeska jednako učestalo pojavljuju na svim položajima u Vinkovcima⁹ (Sekelj Ivančan 2001, u tisku).

Posude pronađeno na više položaja u Vinkovcima u većini je slučajeva izrađeno na brzorotirajućem lončarskom kolu i ima jasno vidljive tragove vrtnje na obje strane stijenke. Na unutarnjoj stijenki nekim posuda vidljiva su okomita zaglačenja načinjena rukom (br. 3, 5, 12, 14,33). Masovna uporaba brzorotirajućeg kola za izradu keramike datira se od prijelaza 11. na 12. st. i dalje, iako starije vrijeme ne isključuje identično izrađeno posude (Hilczler-Kurnatowska, Kara 1994, 127, sl. 5; Rzeźnik 1995, 71, sl. 9).

⁹ U inozemnoj literaturi spominju se različite analize odnosa fakture s obzirom na boju ili debljinu stijenki te odnosa izvinuća ruba i znatosti strukture površine, s ograničenim zaključcima (Możdziejch 1994, 147, sl. 5; 148, sl. 6).

Ukrašavanje posuda pokazuje raznolikost s obzirom na motiv, smještaj i način ukrašavanja. Učestalo se pojavljuju duboko urezane vodoravne linije, pojedinačno ili u snopovima, smještene na ramenu i gornjem dijelu trbuha ili uzduž čitavog tijela posude. Takvi su primjeri kat. br. 1, 2, 5, 6, 26-36, 38, 39 te poklopci br. 7 i 8. Kombinacija vodoravnih linija i valovnice pojavljuje se u obliku jednostruke (br. 3 i 4) ili češljaste valovnice (br. 23 te poklopci br. 24, 25) koja prelazi preko spomenutih linija. Duboko urezane vodoravne linije, bilo da se pojavljuju pojedinačno ili u vidu spirale koja teče oko posude (koje tada predstavljaju jedan ili više nizova vodoravnih linija preko kojeg može teći i jednostruka ili višestruka valovnica), počinju se primjenjivati od druge polovice 11. st. a značajka su 12. i 13. st., o čemu je bilo pisano na drugome mjestu, s navodom opsežne literature (Sekelj Ivančan et al. 1999, 73-74).

Češljaste, isprekidane ili pravilne valovnice također se pojavljuju pretežito na ramenu ili na gornjim dijelovima posude (br. 12-15, 19, 22, te na poklopcu br. 9). Valja naglasiti da se spomenuti ukras pojavljuje i na vanjskom (br. 3, 4) i na unutarnjem dijelu ruba lonca (br. 10, 11). Češljasta se valovnica (njem. *Kammstrichwellen*), prema analogijama iz srednjoslovačkog područja, upotrebljava još od 8. st. te tijekom čitavog 9. i 10. st., kako je pokazala kronologija keramičke građe s lokaliteta Detva, gradišta datiranog od 9. do 10./11. st. (tip A, 1-18 i tip AB, 19-31, Šalkovský 1994, 166, 169, sl. 12). Prilikom novije interpretacije ukupno 143.557 keramičkih ulomaka sa 64 istraženih lokacija s područja Mikulčica, zaključeno je da su posude datirane od druge polovice 11. st. i u 12. st. veoma rijetko ukrašene češljastom valovnicom. Primjeri iz Vinkovaca, s položaja Duga ulica 40 (br. 12-15), s obzirom na nemarno nanesen ukras na ramenu ili na trbuhu posuda jednostavnih rubova, njihovu grubu fakturu s primjesama pijeska i šljunka te na unutarnjoj strani vidljiva naknadna okomita zaglačenja stijenke, vjerojatno pripadaju drugoj polovici 11. st., kada se spomenuto ukrašavanje još primjenjivalo. Češljasta se valovnica ponovno pojavljuje, ali dublje urezana i pravilnija, u prvoj polovici 13. st., i to često na vanjskoj strani ruba lonca, kao primjerice na br. 4 iz Vinkovaca (Poláčak 1995, 153, sl. 13, 74, 75, 77-83). Pregledom razvoja slavenskih keramičkih posuda na lokalitetu Thunau u Austriji, dobivenog analizom oblikovnih karakteristika, izvedena je i određena kronologija uporabe pojedinih vrsta ukrasa. Tako se dade zaključiti da se dugo primjenjivana češljasta valovnica kao ukrasni motiv polako počinje gubiti još ranije, tj. oko sredine 10. st. (Cech 1991, 65, sl. 4). Češljasta valovnica na vanjskoj strani ruba posude, nakon što se jedno vrijeme tijekom prijelaza 11. u 12. st. i dalje nije primjenjivala kao ukrasni element¹⁰, ponovno se - kako je ranije već spomenuto - pojavljuje u Mikulčicama tijekom prve polo-

¹⁰ Dekorirani rubovi s češljastom valovnicom pojavljuju se i u Slovačkoj, gdje ukrasi također mogu biti smješteni na vanjskoj, unutarnjoj ili na obje strane stijenke ruba lonca. Ukrašeni rubovi lonaca prisutni su posebice u

vice 13. st. (Polačak 1995, 153, sl. 13, 74, 75, 77-83). Jednostruka ili pravilna duboko urezana češljasta valovnica na vanjskoj strani ruba posude, kao dekorativni element na području Koruške (Austrija), pojavljuje se ponovno na prijelazu 12. u 13. st. i zadržava se tijekom 14. i 15. st. (sloj 6 b-e burga Flaschberg, Stadler 1995, 203-207, sl. 55-57); takav je navedeni primjer br. 4 iz Vinkovaca.

Ako je vrat lonca ukrašen, onda je to pretežito ukras načinjen ubodima tupog predmeta u vidu plićih ili dubljih kosih zareza (br. 16-18, 20-21) koji u donjim dijelovima posude mogu biti kombinirani s drugim ukrasima, primjerice s vodoravnim linijama. U srednjoj Moravskoj, na gradini Zelená Hora, stratificiranom lokalitetu, izdvojeno je osam keramičkih horizonata iz kojih je slično ukrašen keramički materijal opredijeljen u sedmi horizont i datiran u prvu trećinu 11. st. Karakteristika ovog keramičkog horizonta su kapljasti urezi načinjeni utiskivanjem tupim predmetom na vratu ili na prijelazu vrata u rame lonca (njem. *Kerben*) (stađa 1994, 282, sl. 16). Na burgu Möllersdorf pojavljuju se ukrasi uboda tupim predmetom u kombinaciji sa žljebovima, u keramičkoj grupi A1 i A2, datiranoj od kraja 11. st. i u 12. st. (Felgenhauer-Schmiedt 1986, 16). Navedeni primjeri iz Vinkovaca, s položaja Duga ulica 46 i 51, s obzirom na ukras smješten na vratu ili ramenu posuda jednostavne profilacije ruba, te kod nekih s obzirom na gruboću unutarnje strane stijenke, vjerojatno pripadaju kraju 11. i početku 12. st.

NEPOKRETNI NALAZI

Nepokretni nalazi iz vinkovačke Duge ulice su: djelomično sačuvana lončarska peč dugoljastog ovalnog oblika, s dvije jame ispunjene srednjovjekovnom keramikom, iz Duge ulice 63, djelomično sačuvane podnice kuća te nekoliko jama raznih oblika s izmiješanim materijalom iz različitih razdoblja ljudske povijesti. Najnovijim iskopavanjima u Dugoj ulici 40 evidentirana su dva srednjovjekovna bunara, vjerojatno iz nešto mlađeg razdoblja (14. i 15. st.), te ostaci nabijenih podnica srednjovjekovnih kuća, koje se nalaze na raznim dubinama unutar iskopa pa se može pretpostaviti da je riječ o najmanje dvije

---

naseljima istočne Slovačke i datiraju se od sredine 9. st. te tijekom 10. st., dok su na grobljima veoma rijetki (Vlkolinská 1994, 89, sl. 7). Keramika s valovnicom na unutrašnjoj strani ruba, koja potječe iz objekata s lokaliteta pustara Mstenice u Moravskoj, datira se prije kraja 10. st. (Nekuda 1973, 94). Tijekom iskopavanja naselja u Veresegyház-Ivacsu u Mađarskoj pronađeno je nekoliko stambenih objekata; nalazi iz kuće br. 2 datirani su kao najstariji (9. i 10. st.). Osnovna karakteristika keramičkih nalaza koji potječu iz tog objekta su valovnice s unutrašnje strane ruba (Mesterházy 1983, 134, 142, Kep. 16:3). U Donjoj Austriji, na lokalitetu Thunau, ukras koji se pojavljuje na unutarnjoj strani ruba karakterističan je za 8. i 9. st. (Cech 1991, 57-61). Istočnije niz Dunav, na lokalitetu Veliki Gradac kod Donjeg Milanovca, stratificirana keramička građa također sadrži češljastu valovnicu na unutarnjoj strani ruba, karakterističnu za razdoblje od kraja 9. do kraja 10. ili do prijelaza u 11. st. (Janković 1981, 66, sl. 30).

kuće – jedne s tragovima podnice na dubini od 0,80 do 1,05 m, kojoj je moguće pripadao i manji komad zemljane izgorjene podnice pronađen na dubini od 0,67 do 0,72 m, te druge s dobro zapečenom podnicom na dubini od 1,20 m. Na položaju Duga ulica 33 pronađen je dio podnice koja se proteže smjerom istok-zapad na dubini od 1,00 do 1,20 m, dok je na položaju Duga ulica 63 evidentirana podnica od nabijene svijetle ilovače smjera sjever-jug na dubini od 0,70 m. Tragovi podnica srednjovjekovnih kuća iz Vinkovaca evidentirani su na dubinama od 0,70 do 1,20 m, u slojevima u kojima je, iako se miješa s ostalim materijalom, udjel srednjovjekovne građe najveći, i to na svim položajima u Dugoj ulici. Pronađene jame većinom su zapunjene srednjovjekovnom građom pomiješanom s rimskim ostacima ili prapovijesnim materijalom, a evidentirane su u Dugoj ulici 33 (tri jame) i 40 (jame – bunari) te na položajima k. br. 61 (jedna jama) i 63 (dvije jame uz peć); na raznim su dubinama, od 1,30 do 3,10 m.

Uz mnoštvo ulomaka srednjovjekovne keramike pronađene u Vinkovcima, valja očekivati i više nepokretnih nalaza, ali stratigrafska slika, poremećena uslijed dugotrajnog naseljavanja jednog te istog područja, sadrži samo gore navedene nalaze. Ipak, smjer istok-zapad izdužene podnice iz Duge ulice 33, te smjer sjever-jug iz Duge ulice 63 mogao bi upućivati na tipične nastambe koje su bile građene s uglovima u smjeru sjever-jug, odnosno istok-zapad, čiji su tragovi uočeni na spomenutim primjerima. Iako bi se, naime, moglo navesti više analognih primjera, ovom prilikom valja spomenuti neke mađarske lokalitete na kojima su, prilikom zaštitnih radova na trasi autoceste u okolici Szegetsenta, na dubini od 0,80 m pronađene plitko ukopane kuće iz 11., 12. i 13. st. (Katalin 1992, 61-63, Kep. 3-5), te u mjestu Kerekegyháza, gdje je istraženo 68 srednjovjekovnih konstrukcija datiranih od 11. do 16. st. od kojih su one iz 12. i 13. st. jednostavni četverokutni objekti s kutovima u smjeru sjever-jug i istok-zapad, s pećima smještenim u istočnom ili sjeveroistočnom uglu, nasuprot ulazu (Katalin 1992a, 119-135).

Bez obzira na stratigrafiju, razmjerno je dobro sačuvana nepokretna peć koja potječe iz Vinkovaca. Svoju dosta dobru očuvanost ona duguje činjenici što se nalazila ukopana u rimski bedem. Analogni primjeri peći s područja Moravske i Slovačke (Vignatová 1992, 89-102), Češke (Richter 1994, 148, Obr. 2) i Austrije (Huber 1992, 93, T. 4), kao i ulomci sive redukcijски pečene keramike sa svojim značajkama fature, izrade, ukrasa i boje, te fragmenti trbuha posuda s naljepcima, spomenutu vinkovačku peć opredjeljuju u vrijeme nakon 12./13. st.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Arheološka istraživanja izvan granica Hrvatske navode na zaključak o postojanju naselja istovremenih s grobljima 10. i 11. st. Osim njih, valja spomenuti i mlađa naselja,

koja se u većini slučajeva pojavljuju u jednoobraznoj shemi naselja smještenog u blizini crkve uokolo koje se, nakon napuštanja bjelobrdskih grobova u drugoj polovici 11. st., pokojnici ukopavaju tijekom 12. i 13. st. Takvih se primjera izvan sjeverne Hrvatske može navesti više. U Mačvanskoj Mitrovici, na položaju Zidine ili Širingrad, istraženo je dugotrajno naselje s istovremenom nekropolom i crkvama, zaposjednuto od druge polovice 10. st. pa sve do kasnog srednjeg vijeka u 15. st. (Minić 1980, 1-80). Prvi horizont naselja datira se u drugu polovicu 10. i u početak 11. st., s djelomično ukopanim kućama (0,50-0,60 m) uokolo kojih su tragovi rupa za kolce koji nose zidnu i krovnu konstrukciju. U unutrašnjosti četverokutnog objekta dimenzija 3,5 x 3,5 ili 4,5 x 4,5 m, nalazila se peć s kalotom od gline i pod od nabijene gline ili dijelova antičke opeke. Uz objekte su pronađene otpadne jame, kao i jame-silos cilindričnog ili ljevkastog oblika, unutar njih stijenki premazanih slojem gline koja je zatim zapečena. Drugi horizont naselja datiran je novcem u 11. i početak 12. st. i sadrži pliče ukopane kuće (0,30-0,50 m) čiji su zidovi bili sagrađeni od sekundarno uporabljenih antičkih opeka, u donjim dijelovima (do visine od 0,40 m) oblijepljenih blatom, što je predstavljalo neku vrst temelja na kojem se dalje gradio zid od drva. Po podu su također bile poslagane antičke opeke, a kuće su imale i peći od opeke obložene glinom.

U srpskom Podunavlju u Donjem Milanovcu, na lokalitetu Ribnica, istraženo je groblje, crkva i naselje koje se datira od kraja 11. do 14. st. Najstariji sloj sadržavao je poluukopane četverokutne kuće s podovima od čvrsto nabijene zemlje i pećima koje se nalaze izvan objekata, a s unutrašnjošću kuće su spojene preko ložišta. Na uglovima i duž zidova nalazila su se udubljenja od drva, a kako nisu pronađeni tragovi lijepa, zaključeno je da su objekti bili nadzemni, izgrađeni od drva, s krovom na dvije vode (Popović, Ivanišević 1988, 125-179).

Prilikom arheoloških istraživanja provedenih tijekom 1975. na lokalitetu Otok kod Dobrave u Sloveniji, istražen je kompleksni lokalitet na kojem je uočeno postojanje radionica za preradu kože i željeza, te lončarske radionice iz 10. do 12. st., iznad kojih je bila sagrađena predromanička crkva sv. Miklavža s dvije faze gradnje te grobljem i naseljem uokolo (Šriбар, Stare 1978, 49-70, sl. 5, 6, 7; Šriбар, Stare 1981).

Šire gledano, spomenuta shema postaje pravilom pa se mogu navesti primjeri u Mađarskoj. Tijekom 1986. istraživao je kompleks Cegléd, jugoistočno od Budimpešte (tari 1994/95, 192, sl. 1). Ondje se nalazi manja romanička crkva (dužine 9,6 m), datirana u prvu trećinu ili u prvu polovicu 12. st., uokolo koje su bili grobovi s tri faze ukopavanja. Ispod same konstrukcije crkve nalazili su se grobovi iz prve faze, iz prve polovice 11. st. (br. 1-3, 5-6, 9, 15), datirani staromađarskim novcem. Nadalje, kao primjer iz Mađarske može se navesti i već ranije spomenuto naselje smješteno sjeveroistočno od bjelobrdske groblja Csátalja na području Vágottheygy, datirano od kraja 11. do 13. st., s nedale-

kim grobljem u koje se ukopavalo do kraja 11. ili početka 12. st., kada je groblje napuštene i ukopavanje premješteno uokolo crkve u blizini naselja (Parádi 1971, 124, sl. 7).

Naselja naseljena u 9./10. st. (ukopane stambene četverokutaste kuće, samostojeće kupolaste peći i gospodarski objekti) obično su kontinuirano zaposjedana i tijekom 11. i 12. st. (razbacani gospodarski objekti), primjer čega je naselje Komjatice u Slovačkoj (Šalkovský, Vlkolinská 1987, 127-172, Obr. 1). Tijekom istraživanja naselja Senec (okrug Bratislava) iz 10. st., u zapadnoj je Slovačkoj otkriveno dvadesetak različitih objekata s jamama za zalihe, odnosno za žito. Između kuća nalazili su se kanali, a neki su kanali, vjerojatno također za odvodnjavanje, prolazili i kroz neke kuće (Prášek 1997, 70, Obr. 3, objekt br. 8). Tijekom 11. i 12. st. pojavljuju se oko crkve grupirana zatvorena naselja. Kuće su nagomilane bez nekog reda, ukopane u zemlju ili s drvenim gredama na površini, veličine 4 x 3-4 m, kvadratne ili pravokutne osnove. U kutu je smješteno ognjište ili peć, a na podu je zaglađena ilovača.

U jugozapadnoj Slovačkoj je i tijekom 11. i 12. st. poznat tip nizinskih sela otvorenog tipa, smještenih na riječnim terasama ili na blagim uzvisinama. Kuće su različito udaljene jedna od druge, bez sustava ulica koji se, kao i sela na redove, pojavljuje tek na prijelazu iz 13. u 14. st. (Habovštiak 1988/89, 179-186). U središtu naselja obično se nalazila crkva s grobljem uokolo. Promjene u sustavu gradnje organiziranih naselja nastupaju krajem 13. st. (Habovštiak 1961, 451-482). Jedan od primjera lokaliteta na kojem je u 12. st. u blizini naselja sagrađena romanička crkva (prva faza gradnje) s grobljem uokolo (istraženo 87 grobova od kojih su 4 sadržavala S-karičice) jest nalazište Bratka kod Levica (Habovštiak 1963, 433, sl. 16, 18). Keramički ulomci pronađeni u jamama u blizini crkve datiraju se od 12. do 14. st. (Habovštiak 1963, 441, Obr. 21:2, 5, 7-10, 13-15). Sličan je i lokalitet Bohatá u jugozapadnoj Slovačkoj, također s romaničkom crkvom i grobljem u blizini naselja, datiran u 11. do 13. st. (Habovštiak 1963, 463, Obr. 14) ili lokalitet Kežmarok na kome su pokraj crkve istraženi grobovi i poluukopane kuće iz 12. i 13. st. (Čaplovič 1988, 443-458, Obr. 1).

Proučavanje moravskih naselja datiranih od 11. do 15. st. rezultiralo je zaključkom o postojanju naselja na redove s kućama udaljenim oko 150 m ili grupiranim oko trga, što je glavna značajka razdoblja od 11. do 13. st. Na dominantnom mjestu pokraj sela smještena je crkva (Nekuda 1988/89, 149-162, sl. 2, 3). U Češkoj, u 12. st. naselja su podizana pretežito u blizini crkve, a u 13. st. pojavljuju se bolje građene kuće na gradskim parcelama (Richter 1988/89, 141-148). I na prostoru Njemačke, u južnoj Tiringiji, također se na temelju ranijih primjera (lokalitet Altenrömhild) može konstatirati da se tijekom 10./11. do 12. st. razvijaju naselja bez nekog organiziranog reda, tzv. raštrkanog tipa, od 12. st. također u blizini crkve (Timpel 1995, 189, sl. 24).

Arheološka istraživanja izvan hrvatskog savsko-dravskog međuriječja potvrdila su tijek razvoja neorganizirano građenih naselja otvorenog tipa, koja su u 10. i 11. st. smje-

štena na blagim lesnim terasama uz vodu. Organizacija naselja promijenila se od kraja 11. i u 12. st., kada se stanovništvo koncentrira oko crkvenih ili upravnih središta. Daljnja promjena strukture naselja uslijedila je, kako je evidentirano na primjerima iz Slovačke, u vidu organizirane gradnje tijekom 13. i u prvoj polovici 14. st. (Čaplovič 1989, 296-298, s nabrojenim primjerima lokaliteta).

Na području sjeverne Hrvatske treba pretpostaviti identičan razvoj naselja. Prekretnica u grupiranju groblja i naselja oko crkava može se dodatno potkrijepiti i vjerskim propisima vladara iz kraljevske kuće Arpadovića¹¹, posebice Ladislava I. (1077.-1095.), kojima se ozakonjuje obveza ukopa kod crkve, te se može pretpostaviti prekid pokapanja u grobljima na redove na prijelazu iz 11. u 12. st. i grupiranje grobova oko crkava,¹² s obližnjim naseljem.

Sudeći prema dosadašnjim istraživanjima, takvo je bilo i naselje u Vinkovcima. Iako zasad ne postoje materijalni ostaci naseobinskog karaktera koji bi upućivali na postojanje i rasprostiranje naselja tijekom 10. i prve polovice 11. st., mnoštvo keramike uzduž Duge ulice upućuje na prostiranje nešto kasnijeg naselja. Prema osnovnim, već opisanim značajkama keramičkih oblika, izrade, fature, ukrasa i drugog, nalazi koji su u omjeru 23 (11 komada) i 35 (26 komada) posto pronađeni na lokacijama Duga ulica 46 i 51 u Vinkovcima (T. 1, Hist. 1) većinom odgovaraju vremenu u koje su smješteni bjelobrdski grobovi uokolo crkve, tj. kraju 11. i 12. st. Tome valja pridodati i manji broj keramičkih ulomaka iz Duge ulice 40. Ostali ulomci, prije svega rubovi lonaca kaležastog oblika pretežito ukrašeni jednom linijom ili nizom vodoravnih linija te njihovih kombinacija s različitim valovnicama, koji su u omjeru 75 (511 komada) i 80 (247 komada) posto pronađeni u Dugoj ulici 40 i 63 (T. 1, Hist. 1), mogu se opredijeliti u mlađe vrijeme, tj. u drugu polovicu 12. i u 13. st. Iz navedenoga se može zaključiti da je središte prvotnog naselja bilo na lokacijama s obje strane Duge ulice, kod današnjih kućnih brojeva 46 i 51 te djelomično kod k. br. 40, s najstarijim keramičkim nalazima rubova jednostavne profilacije i ukrasima iz kraja 11. i početka 12. st. Naselje se tijekom 12. i prve polovice 13. st. širilo s jedne strane prema istoku, preko k. br. 40 i 33, do br. 19/21. Velik, naime, udjel od 75 posto kalažestih rubova, te 23 (157 komada) i 26 (63 komada) posto naboranih rubova (s jednakim ukrasima kao prethodni) iz prve polovice 13. st. i dalje, upućuje na širenje naselja oko k. br. 40 i 33, dok se kod br. 19/21, kao i u Dugoj ulici 20 i 22, količina srednjovjekovnih nalaza uvelike smanjuje. S druge, zapadne strane, naselje se prostiralo do k. br. 63, gdje

¹¹ Crkve su se podizale u skladu s dekretom Stjepana I., prema kojem je deset sela moglo podići zajedničku crkvu (Budak 1994, 66, bilj. 198).

¹² Dekretom kralja Ladislava I. kažnjava se pokorom onaj koji svoje pokojnike ne pokapa oko svoje crkve – *Si quis.... mortuos suos ad Ecclesiam suam non sepelierit, duodecim diebus pane et aqua poeniteat in cippo* – “Ako netko svoje mrtve ne sahranjuje kod svoje crkve, neka posti 12 dana o kruhu i vodi” (СН 1696, 17-18).

je tijekom arheoloških istraživanja pronađena lončarska peć. Pretpostavlja se da je ona možda dio lončarske radionice koja se nalazila na periferiji naselja, a koja je za tamošnje stanovništvo izrađivala keramiku. Najveća ekspanzija naselja datira se u 12. i u prvu polovicu 13. st., što pokazuje udjel od 70 posto kaležastih rubova (935 komada) u ukupnoj masi obrađene pronađene keramičke građe – rubova (T. 1, Hist. 1). Dokaz da se oko k. br. 63 i dalje do k. br. 67 tijekom 13. i 14. st. nalazila periferija naselja, jest i ostave od 247 komada srebrnog ugarskog novca i nakita pohranjenog u keramičkoj posudi, zakopana krajem 14. st. u današnjoj Dugoj ulici 67 (Ercegović 1961, 234-235, T. XI:1-3). Ostave su se, naime, ukopavale za nemirnih vremena, obično u blizini samoga naselja. Naselje na spomenutoj lokaciji živjelo je i dalje, jer su se rubovi kaležastog, naboranog i naročito krag-n-oblika nakon ekspanzije tijekom 12. i 13. st. zadržali i razvijali i dalje, a zabilježena je i pojava novih oblika (ulomak br. 39). Za potrebe stanovništva u tome je naselju u 14. st. podignuta i veća (dužine 24,20 m) gotička crkva, posvećena sv. Iliji. Sudeći prema titularu crkve, i naselje je nosilo isto ime, zapisivano u različitim oblicima kao *Zenthelye*, *Zenthlyle*, *Zenthlyla*, koje se kao povijesni izvor može pratiti od početka 13. st.¹³, dok se ime *Vinkovci* spominje tek 1697. (Pavičić 1940, 107, 114). O postojanju starijeg naselja u Vinkovcima, iz druge polovice 9., 10. i prve polovice 11. st., zasad nema arheološki dokumentiranih podataka.

¹³ Istraživanja provedena u Komitatu Pest u Mađarskoj pokazala su da se od 100 evidentiranih naselja, datiranih od 11. do 14. st., samo jedno spominje u pisanim izvorima 11. st., četiri ih se spominje u pisanim izvorima 12. st., osam u 13. st., dok se sva ostala u pisanim dokumentima po prvi puta pojavljuju tek u 14. st. Osim spomenutih 100 naselja, naknadno je provedeno istraživanje na još 40 nalazišta naseobinskog karaktera, o kojima se iz pisanih izvora ne može ništa doznati. Također je uočeno da toponimi zabilježeni u pisanim izvorima tijekom 11.- 13. st. ne mogu voditi do izravnih zaljučaka, jer je istraživanih naselja premalo i jer ona ne odražavaju gustoću naseljenosti u usporedbi s pisanim izvorima (Miklós 1985, 235-240).

KATALOG KERAMIKE

1. DUGA ULICA 33

1. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom, vratom i trbuhom.* Zaštitna iskopavanja, 28. listopada 1995.; sonda □ a; dubina iskopa ∇ 1,70-2,00 m. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 8,9 cm; širina sačuvanog dijela – 14,2 cm. **Rekonstrukcija:** Ø oboda – 19,0 cm; Ø vrata – 15,8 cm; Ø trbuha – 18,3 cm. **Boja:** tamnosmeđe-siva izvana, tamnosmeđe-crna iznutra i crna u presjeku. **Faktura:** ima primjesa pijeska i šljunka koji su vidljivi na obje stijenke i u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi također na obje stijenke. **Ukras:** od početka trbuha preko čitave vidljive površine posude nalaze se horizontalne linije u nizu. Na širem dijelu trbuha gotovo su nevidljive. **Obod:** jače izvijen prema van i prema gore zaobljen, s naglašenom donjom usnom. Na unutarnjem dijelu na vrhu ruba nalazi se manje povišenje (T. I,1).

2. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom, vratom i trbuhom.* Zaštitna iskopavanja, 7. listopada 1995.; izbačena zemlja kod temelja. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 6,7 cm; širina sačuvanog dijela – 11,0 cm. **Rekonstrukcija:** Ø oboda – 15,1 cm; Ø vrata – 12,8 cm; Ø trbuha – 15,6 cm. **Boja:** ciglasta izvana, tamnosmeđa iznutra i siva u presjeku. **Faktura:** ima primjesa pijeska koji je vidljiv na obje stijenke i u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su također vidljivi na obje stijenke. **Ukras:** na vratu posude nalaze se jedva vidljivi zarezi, a od početka trbuha duž čitavog sačuvanog dijela posude smještene su nepravilno načinjene horizontalne linije. **Obod:** izvijen prema van i prema gore odsječen, ali sa zaobljenim rubovima (T. I,2).

3. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom, vratom i trbuhom.* Zaštitna iskopavanja, 28. listopada 1995.; sonda ž d; dubina iskopa ∇ 2,00-2,30 m. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 9,1 cm; širina sačuvanog dijela – 15,4 cm. **Rekonstrukcija:** Ø oboda – 19,0 cm; Ø vrata – 15,7 cm; Ø trbuha – 20,0 cm. **Boja:** tamnosmeđa izvana, ciglasta iznutra te siva u presjeku. **Faktura:** ima primjesa pijeska koji je vidljiv na obje stijenke i u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi također na vanjskoj stijenci dok je unutarnja vertikalno zaglačana. **Ukras:** na obodu posude nalazi se nepravilno nanosena dvostruka češljasta valovnica. Na trbuhu je niz horizontalnih linija preko kojih se pružaju nemarno izvedene dvije jednostruke valovnice. Sve je nanoseno veoma plitko i ukrasi su jedva vidljivi. **Obod:** izvijen prema van, s naglašenom donjom usnom i žlijebom na obodu koji presijeca češljastu valovnicu (T. I,3).

4. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom, vratom i trbuhom.* Zaštitna iskopavanja, 19. listopada 1995.; sonda ce a; dubina iskopa ∇ 1,50-1,75 m. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 8,8 cm; širina sačuvanog dijela – 14,5 cm. **Rekonstrukcija:** Ø

oboda – 18,8 cm; Ø vrata – 15,8 cm; Ø trbuha – 18,3 cm. **Boja:** tamnosmeđa izvana, sivo-oker-smeđa iznutra i svjetlosiva u presjeku. **Faktura:** ima puno primjesa pijeska koji je vidljiv na obje stijenke, a naročito na unutarnjoj i u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi također na obje stijenke. **Ukras:** na ramenu započinje niz horizontalnih linija preko kojih u gornjem dijelu prelazi trostruka češljasta valovnica koja se isprepliće s još jednom isto takvom valovnicom. Na samom obodu također je smještena jedna dvostruka ili trostruka češljasta valovnica. Svi ukrasi su jednakomjerno plitko urezani. **Obod:** blago izvijen prema van i ravno prema gore odsječen, s naglašenom donjom usnom (T. II,4).

5. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom, vratom i trbuhom.* Zaštitna iskopavanja, 18. listopada 1995.; sonda □ a; dubina iskopa ∇ 1,00-1,25 m. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 6,2 cm; širina sačuvanog dijela – 10,4 cm. **Rekonstrukcija:** Ø oboda – 15,1 cm; Ø vrata – 11,8 cm. **Boja:** tamnosmeđe-siva izvana, oker-sivo-smeđa iznutra i siva u presjeku. **Faktura:** ima primjesa pijeska koji je vidljiv na obje stijenke i u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi također na vanjskoj stijenci, dok je unutarnja vertikalno zaglačana. **Ukras:** od vrata po čitavom vidljivom dijelu trbuha nepravilno su nanosene horizontalne linije. **Obod:** izvijen prema van, s naglašenom donjom usnom koja djelomično nadvisuje vrat. Između gornje i donje usne nalazi se manje udubljenje koje obod čini raščlanjenim (T. II,5).

6. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom, vratom i trbuhom.* Zaštitna iskopavanja, 9. listopada 1995.; dubina iskopa ∇ 0,90-1,30 m, temelj 1. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 7,6 cm; širina sačuvanog dijela – 9,4 cm. **Rekonstrukcija:** Ø oboda – 16,0 cm; Ø vrata – 13,0 cm; Ø trbuha – 15,0 cm. **Boja:** tamnosmeđa izvana, ciglasta iznutra i sivo-smeđa u presjeku. **Faktura:** ima primjesa pijeska i šljunka koji su vidljivi naročito na unutarnjoj stijenci. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi također na obje stijenke. **Ukras:** na trbuhu posude nalaze se dvije vidljive horizontalne linije. **Obod:** izvijen prema van i koso prema gore lijevo odsječen, s naglašenom donjom usnom i manjim povišenjem s unutarnje strane (T. II,6).

7. *Restaurirani poklopac posude.* Zaštitna iskopavanja, 26. listopada 1995.; dubina iskopavanja ∇ 2,60 m. **Dimenzije:** visina poklopca – 7,5 cm. **Rekonstrukcija:** Ø oboda – 14,8 cm; Ø dna – oko 8,0 cm. **Boja:** siva izvana i iznutra, dok se u presjeku ne vidi. **Faktura:** ima primjesa pijeska i manjih granula šljunka koji su vidljivi na obje stijenke, dok se u presjeku ne može vidjeti. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi također na obje stijenke. **Ukras:** na dijelu gdje vanjski dio oboda zavija prema unutra smještene su dvije paralelne urezane horizontalne linije. **Obod:** blago uvijen prema unutra. **Vrh poklopca:** ravan, veoma grube izrade, sa zadebljanim neravnim završetkom (T. III,7).

8. *Ulomak poklopca posude*. Zaštitna iskopavanja, 28. listopada 1995.; sonda □ d; dubina iskopa ∇ 2,00-2,30 m. **Dimenzije**: visina sačuvanog dijela – 7,8 cm; **Rekonstrukcija**: Ø oboda – 19,4 cm. **Boja**: tamnooker prema tamnosmedoj i crnoj izvana, crna iznutra te tamnosiva u presjeku. **Faktura**: ima primjesa pijeska koji je vidljiv na obje stijenke. **Izrada**: na lončarskom kolu čiji tragovi su naročito vidljivi na unutarnjoj stijenci. **Ukras**: snopovi horizontalnih linija u razmacima od oko 2 cm. **Obod**: uvijen prema unutra, sa zaobljenom unutarnjom stijenkicom (T. III,8).

9. *Restaurirani poklopac posude*. Zaštitna iskopavanja, 26. listopada 1995.; sonda □ d; dubina iskopa ∇ 2,30-2,60 m. **Dimenzije**: visina poklopca – 9,6 cm. **Rekonstrukcija**: Ø oboda – 17,2 cm; Ø dna – 7,8 cm. **Boja**: svjetlosiva, na dijelovima crna izvana i iznutra, dok se u presjeku ne vidi. **Faktura**: ima primjesa pijeska koji je vidljiv na obje stijenke, dok se u presjeku ne može vidjeti. **Izrada**: na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi također na obje stijenke, s tim da je unutarnja veoma gruba. **Ukras**: na obodu poklopca nalazi se oštra valovnica te iznad prijeloma oboda još jedna istih značajki. Iznad njih smješteno je nekoliko valovitih linija koje su mjestimično isprekidane. Spomenuti niz završava s dvije paralelne urezane horizontalne linije. **Obod**: blago uvijen prema unutra. **Vrh poklopca**: ravan, veoma grube izrade, sa zaobljenim završetkom (T. III,9).

10. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom i vratom. (348 a – detalj unutarnjeg dijela ruba posude ukrašenog s dvije trostruke češljaste valovnice)*. Zaštitna iskopavanja, 28. listopada 1995.; sonda □ a; dubina iskopa ∇ 0,70-1,30 m. **Dimenzije**: visina sačuvanog dijela – 4,9 cm; širina sačuvanog dijela – 5,7 cm. **Boja**: siva izvana, iznutra i u presjeku. **Faktura**: ima primjesa pijeska koji je vidljiv na obje stijenke i u presjeku. **Izrada**: na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi također na obje stijenke. **Ukras**: na unutarnjoj strani oboda smještene su po dvije trostruke češljaste valovnice, polegnute nadesno. **Obod**: blago izvijen prema van, s naglašenom donjom usnom koja blago nadvisuje vrat. S gornje strane je rub gore prema lijevo odsječen (T. IV, 10).

2. DUGA ULICA 40

11. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim rubom*. Zaštitna arheološka iskopavanja, 6. rujna 1999. Sonda □ B; dubina iskopa ∇ 0,60-0,85 m. **Dimenzije**: visina sačuvanog dijela – 4,9 cm; širina sačuvanog dijela – 5,4 cm. **Boja**: tamnosivosmeda izvana i iznutra te siva u presjeku. **Faktura**: ima primjese praha pijeska na obje stijenke i presjeku. **Izrada**: na lončarskom kolu, što je vidljivo na obje strane stijenke. **Ukras**: češljasta nepravilna valovnica u dva snopa na unutarnjoj strani oboda. **Obod**: izvijen prema van i blago zaobljen, s tragovima kanelura (T. IV,11).

12. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom, vratom i trbuhom.* Zaštitna arheološka iskopavanja, 17. rujna 1999. Sonda □ G; dubina iskopa ∇ 1,70-1,95 m. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 6,6 cm; širina sačuvanog dijela – 6,1 cm. **Boja:** tamno-sivo-crna izvana, iznutra i u presjeku. **Faktura:** ima primjesa sitnog pijeska koji je vidljiv na površini i granula šljunka vidljivih u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi na vanjskoj strani stijenke, dok su na unutarnjoj strani stijenke vidljiva vertikalna zaglačenja. **Obod:** jednostavan, izvijen prema van (T. IV, 12).

13. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom i vratom.* Zaštitna arheološka iskopavanja, 17. rujna 1999. Sonda □ G; dubina iskopa ∇ 1,70-1,95 m. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 4,4 cm; širina sačuvanog dijela – 4,8 cm. **Boja:** okerciglasta izvana i iznutra te siva u presjeku. **Faktura:** ima primjesa pijeska koji je vidljiv na površini i granula šljunka vidljivih u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi na obje strane stijenke. **Ukras:** na ramenu posude nalaze se tragovi ukrasa češljaste valovnice. **Obod:** jednostavan, izvijen prema van (T. IV,13).

14. *Ulomak trbuha posude.* Zaštitna arheološka iskopavanja, 17. rujna 1999. Sonda □ G; dubina iskopa ∇ 1,70-1,95 m. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 4,6 cm; širina sačuvanog dijela – 4,4 cm. **Boja:** tamnosivo-smeđa izvana i iznutra te u presjeku. **Faktura:** ima dosta primjesa pijeska koji je vidljiv na obje stijenke i šljunka koji je vidljiv u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi na vanjskoj strani stijenke, dok je na unutarnjoj strani stijenke vidljivo vertikalno zaglačenje. **Ukras:** na sačuvanom dijelu trbuha nalaze se dvije nepravilne češljaste valovnice (T. IV,14).

15. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim rubom, vratom i ramenom.* Zaštitna arheološka iskopavanja, 7. rujna 1999. Sonda □ I; dubina iskopa ∇ 0,80-1,10 m. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 4,6 cm; širina sačuvanog dijela – 8,3 cm. **Boja:** tamnosmeđa izvana i iznutra te tamnosiva u presjeku. **Faktura:** malo primjesa sitnog pijeska koji je vidljiv na obje strane stijenke te granule šljunka vidljive u presjeku. **Izrada:** ima tragova izrade na lončarskom kolu vidljivih na obje strane stijenke. **Ukras:** na ramenu posude nalazila se nepravilna, nemarno nanosena češljasta valovnica. **Obod:** izvijen prema van i blago zaobljen (T. IV,15).

3. DUGA ULICA 46

16. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom, vratom i trbuhom.* Zaštitno iskopavanje, 26. listopada 1993.; sonda □ C; dubina iskopa ∇ 2,80-3,00 m. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 4,8 cm; širina sačuvanog dijela – 9,0 cm. **Boja:** crna izvana, tamnosmeđa do crna iznutra i u presjeku. **Faktura:** ima primjesa pijeska koji je vidljiv na

obje stijenke i u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi također na obje stijenke. **Ukras:** na vratu posude smješteni su deblji zarezi načinjeni tupim predmetom, polegnuti nadesno. **Obod:** jače izvijen prema van i ravno prema gore odsječen, s blagim žlijebom između gornje i donje usne (T. V,16).

17. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom i vratom.* Zaštitno iskopavanje, 11. listopada 1993.; sonda □ A; dubina iskopa ∇ 1,40-1,60 m. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 3,2 cm; širina sačuvanog dijela – 4,2 cm. **Boja:** oker-ciglata izvana, iznutra i u presjeku. **Faktura:** ima primjesa pijeska koji je vidljiv na obje stijenke i u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi također na obje stijenke. **Ukras:** udubljeni širi zarezi polegnuti nadesno. **Obod:** jače izvijen prema van i jednostavno koso prema gore odsječen (T. V,17).

4. DUGA ULICA 51

18. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom i vratom.* Zaštitna iskopavanja, 27. ožujka 1995.; dubina iskopa ∇ 0,75-1,00 m. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 3,8 cm; širina sačuvanog dijela – 7,7 cm. **Boja:** ciglasto-smeđa izvana i iznutra te siva u presjeku. **Faktura:** ima primjesa pijeska koji je vidljiv na obje stijenke i u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi također na obje stijenke. **Ukras:** na ramenu posude smješteni su zarezi načinjeni tupim predmetom, polegnuti blago nadesno. **Obod:** jače izvijen prema van i ravno prema gore odsječen. Između gornje i donje usne oboda nalazi se manje udubljenje (T. V,18).

19. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom i vratom.* Zaštitna iskopavanja, 27. ožujka 1995.; dubina iskopa ∇ 0,75-1,00 m. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 3,7 cm; širina sačuvanog dijela – 7,4 cm. **Boja:** smeđa izvana i iznutra te siva u presjeku. **Faktura:** ima primjesa pijeska i većih granula šljunka koji su vidljivi na obje stijenke i u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi također na obje stijenke. **Ukras:** na ramenu posude nalazi se trostruka češljasta valovnica. **Obod:** jače izvijen prema van i ravno prema gore odsječen (T. V,19).

20. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom, vratom i trbuhom.* Zaštitna iskopavanja, 27. ožujka 1995.; dubina iskopa ∇ 0,75-1,00 m. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 5,0 cm; širina sačuvanog dijela – 6,5 cm. **Boja:** smeđe-crna izvana, oker-ciglasto-siva iznutra te siva u presjeku. **Faktura:** ima primjesa pijeska koji je vidljiv na obje stijenke i u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi također na obje stijenke, iako je unutarnja stijenka veoma gruba. **Ukras:** od ramena posude započinje niz horizontalnih linija. Na prvoj od njih smješteni su zarezi načinjeni tupim predme-

tom, polegnuti blago nadesno. **Obod:** jače izvijen prema van i ravno prema gore odsječen (T. V,20).

21. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom, vratom i trbuhom.* Zaštitna iskopavanja, 27. ožujka 1995.; dubina iskopa ∇ 0,75-1,00 m. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 4,9 cm; širina sačuvanog dijela – 4,5 cm. **Boja:** smeđa izvana, oker-smeđa iznutra te siva u presjeku. **Faktura:** ima primjesa pijeska koji je jače vidljiv na obje stijenske i u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi također na obje stijenske. **Ukras:** na ramenu posude smještene su dva reda okomitih zareza načinjenih tupim predmetom. **Obod:** jače izvijen prema van i ravno prema gore oštro odsječen (T. V,21).

22. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom, vratom i trbuhom.* Zaštitna iskopavanja, 27. ožujka 1995.; dubina iskopa ∇ 0,75-1,00 m. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 5,2 cm; širina sačuvanog dijela – 5,7 cm. **Boja:** smeđa izvana, tamnosmeđa iznutra te crna u presjeku. **Faktura:** ima primjesa pijeska i većih granula šljunka koji su vidljivi na obje stijenske, a naročito na unutarnjoj i u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi također na obje stijenske, iako je unutarnja površina veoma gruba. **Ukras:** od vrata posude nižu se dvije petorostruke češljaste valovnice, polegnute nalijevo. **Obod:** izvijen prema van i koso prema gore lijevo odsječen (T. V,22).

23. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom, vratom i trbuhom.* Zaštitna iskopavanja, 27. ožujka 1995.; dubina iskopa ∇ 0,75-1,00 m. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 8,9 cm. **Rekonstrukcija:** $\emptyset$ oboda – 18,4 cm; $\emptyset$ vrata – 17,2 cm; $\emptyset$ trbuha – 20,4 cm. **Boja:** tamnosmeđa do crna izvana, tamnosmeđa iznutra te sivo-smeđa u presjeku. **Faktura:** ima primjesa pijeska i manjih granula šljunka koji su vidljivi na obje stijenske i u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi također na obje stijenske. **Ukras:** u gornjem dijelu trbuha posude nalazi se višestruko češljasta valovnica, nagnuta nalijevo, ali slabo vidljiva jer je prekrivena slojem gline. Na širem dijelu trbuha smještene su horizontalne linije u nizu. Svi ukrasi su plitko urezani. **Obod:** izvijen prema van i koso prema gore lijevo odsječen (T. VI,23).

5. DUGA ULICA 63

24. *Ulomak poklopca posude.* Zaštitno iskopavanje, 28. srpnja 1995.; dubina iskopa ∇ 1,20-1,50 m; jama. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 7,0 cm. **Rekonstrukcija:** $\emptyset$ oboda – 18,7 cm. **Boja:** smeđa u raznim nijansama do crne izvana, iznutra i u presjeku. **Faktura:** ima primjesa pijeska koji je vidljiv na obje stijenske, a naročito u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi također na obje stijenske, a naročito na unutarnjoj. **Ukras:** na vanjskom dijelu oboda nalaze se dvije dvostruke ili trostruke češljaste valovnice.

Iznad njih smještene su horizontalne linije, tri do četiri u snopu. **Obod:** jako uvijen prema unutra i zaobljen (T. VI,24).

25. *Ulomak poklopca posude. Zaštitno iskopavanje, 20. srpnja 1995.;* dubina iskopa ∇ 0,60-0,90 m. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 4,6 cm. **Rekonstrukcija:** $\emptyset$ oboda – 19,0 cm. **Boja:** smeđa u raznim nijansama izvana, oker do crna iznutra te siva u presjeku. **Faktura:** ima primjesa pijeska koji je vidljiv na obje stijenke, a naročito u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi također na obje stijenke, a naročito na unutarnjoj. **Ukras:** na vanjskom dijelu oboda nalazi se dvostruka i trostruka češljasta valovnica. Iznad nje horizontalne linije u snopu od kojih su dvije vidljive. **Obod:** blago uvijen prema unutra (T. VI,25).

26. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom, vratom i trbuhom. Zaštitno iskopavanje, 28. srpnja 1995.;* dubina iskopa ∇ 0,90-1,20 m. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 7,7 cm; širina sačuvanog dijela – 10,2 cm. **Boja:** ciglasta izvana, oker-ciglasta iznutra te siva u presjeku. **Faktura:** ima primjesa pijeska i manjih granula šljunka koji su vidljivi na obje stijenke, a naročito u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi također na obje stijenke. **Ukras:** na ramenu posude smještene su četiri do pet horizontalne linije u snopu. Ukras se vjerojatno nastavlja i dalje po truhu. Na vratu se nalaze dva urezana manja zarez. **Obod:** blago izvijen prema van i prema gore zaobljen, s naglašenom zaobljenom donjom usnom (T. VII,26).

27. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom i vratom. Zaštitno iskopavanje, 26. srpnja 1995.;* dubina iskopa ∇ 0,90-1,20 m. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 6,8 cm. **Rekonstrukcija:** $\emptyset$ oboda – 18,2 cm; $\emptyset$ vrata – 14,9 cm. **Boja:** smeđa u raznim nijansama izvana, svjetlosmeđa iznutra te sivosmeđa u presjeku. **Faktura:** ima primjesa pijeska koji je vidljiv na obje stijenke, a naročito na unutarnjoj i u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi također na obje stijenke. **Ukras:** na ramenu posude smještene su dvije vidljive urezane horizontalne linije. **Obod:** blago izvijen prema van i zaobljen prema gore, s naglašenom zaobljenom donjom usnom (T. VII,27).

28. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom, vratom i trbuhom. Zaštitno iskopavanje, 28. srpnja 1995.;* dubina iskopa ∇ 1,20-1,50 m; jama. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 10,2 cm. **Rekonstrukcija:** $\emptyset$ oboda – 17,6 cm; $\emptyset$ vrata – 14,2 cm; $\emptyset$ trbuha – 18,8 cm. **Boja:** tamnosmeđa, gotovo crna izvana i iznutra te crna u presjeku. **Faktura:** ima primjesa pijeska i većih granula šljunka koji su vidljivi na obje stijenke, a naročito u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi također na obje stijenke, iako je unutarnja stijenka veoma grube izrade. **Ukras:** od ramena posude duž čitavog vidljivog dijela trbuha nalaze se urezane horizontalne linije u snopu od tri i četi-

ri, smještene u različitim razmacima. **Obod:** izvijen prema van i prema gore zaobljen, s naglašenom donjom usnom (T. VII,28).

29. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom i vratom.* Zaštitno iskopavanje, 21. srpnja 1995.; dubina iskopa ∇ 1,20 – 1,50 m; jama. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 10,0 cm. **Rekonstrukcija:** $\emptyset$ oboda – 31,0 cm; $\emptyset$ vrata – 25,0 cm. **Boja:** ciglas-to-crvena izvana, sivo-crna iznutra i sivo-crna u presjeku. **Faktura:** ima primjesa pijeska i većih granula šljunka koji su vidljivi na obje stijenke, a naročito u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi na obodu i vratu dok trbuh ima neravnu i grubo načinjenu površinu. **Ukras:** na ramenu posude vidljive su blago urezane horizontalne linije u nizu koje se vjerojatno protežu duž čitave površine trbuha. **Obod:** blago izvijen prema van i zaobljen prema gore, s naglašenom zaobljenom donjom usnom (T. VIII,29).

30. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom, vratom i trbuhom.* Zaštitno iskopavanje, 21. srpnja 1995.; dubina iskopa ∇ 1,20-1,50 m; jama. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 8,0 cm. **Rekonstrukcija:** $\emptyset$ oboda – 26,4 cm; $\emptyset$ vrata – 21,4 cm; $\emptyset$ trbuha – 27,0 cm. **Boja:** smeđa izvana i iznutra te crna u presjeku. **Faktura:** ima primjesa pijeska koji je vidljiv na obje stijenke, a naročito u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi također na obje stijenke. **Ukras:** na vratu su smješteni okomiti zarezi načinjeni tupim predmetom. Od ramena posude duž čitavog vidljivog dijela trbuha smještene su urezane horizontalne linije u različitim razmacima. **Obod:** jače izvijen prema van i ravno prema gore zaobljen, s naglašenom donjom usnom (T. VIII,30).

31. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom, vratom i trbuhom.* Zaštitno iskopavanje, 20. srpnja 1995.; dubina iskopa ∇ 0,60-0,90 m. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 16,6 cm. **Rekonstrukcija:** $\emptyset$ oboda – 33,6 cm; $\emptyset$ vrata – 28,4 cm; $\emptyset$ trbuha – 34,0 cm. **Boja:** oker-smeđe-siva izvana, sivo-okor do crne iznutra i u presjeku. **Faktura:** ima primjesa pijeska koji je vidljiv na obje stijenke, a naročito u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi također na obje stijenke. **Ukras:** od ramena posude duž čitavog vidljivog dijela trbuha smještene su urezane horizontalne linije, pet u snopu. **Obod:** izvijen prema van i prema gore zaobljen, s naglašenom donjom usnom (T. VIII,31).

32. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom, vratom i trbuhom.* Zaštitno iskopavanje, 20. srpnja 1995.; dubina iskopa ∇ 0,60-0,90 m; jama. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 11,1 cm. **Rekonstrukcija:** $\emptyset$ oboda – 31,6 cm; $\emptyset$ vrata – 28,5 cm. **Boja:** oker izvana, iznutra i u presjeku. **Faktura:** ima primjesa pijeska koji je vidljiv na obje stijenke, a naročito u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi također na obje stijenke. **Ukras:** od ramena posude duž čitavog vidljivog dijela trbuha smještene su urezane horizontalne linije te jedan naljepak od gline. **Obod:** blago izvijen prema van i prema gore zaobljen (T. VIII,32).

33. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom, vratom i trbuhom*. Zaštitno iskopavanje, 20. srpnja 1995.; dubina iskopa ∇ 0,60-0,90 m. **Dimenzije**: visina sačuvanog dijela – 6,2 cm. **Rekonstrukcija**: $\emptyset$ oboda – 15,0 cm; $\emptyset$ vrata – 11,2 cm. **Boja**: smeđa izvana, ciglasto-smeđa iznutra i tamnosiva, gotovo crna u presjeku. **Faktura**: ima primjesa pijeska koji je vidljiv na obje stijenke, a naročito u presjeku. **Izrada**: na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi na vanjskoj stijenci dok je unutarnja vertikalno zaglačana. **Ukras**: od ramena posude duž čitavog vidljivog dijela trbuha protežu se urezane horizontalne linije u nizu. **Obod**: izvijen prema van i prema gore zaobljen, s naglašenom donjom usnom. S unutarnje strane obod završava manjim naglašenim dijelom od oko 0,5 cm (T. IX,33).

34. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom, vratom i trbuhom*. Zaštitno iskopavanje, 20. srpnja 1995.; dubina iskopa ∇ 0,60-0,90 m. **Dimenzije**: visina sačuvanog dijela – 5,6 cm. **Rekonstrukcija**: $\emptyset$ oboda – 18,4 cm; $\emptyset$ vrata – 15,8 cm. **Boja**: ciglasto-oker izvana i iznutra te siva u presjeku. **Faktura**: ima primjesa pijeska koji je vidljiv na obje stijenke, a naročito u presjeku. **Izrada**: na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi također na obje stijenke. **Ukras**: na vratu posude ispod samog oboda smješteni su zarezi polegnuti nalijevo. Od ramena posude duž čitavog vidljivog dijela trbuha protežu se urezane horizontalne linije. **Obod**: izvijen prema van i ravno prema gore zaobljen, s naglašenom donjom usnom. Gornja usna je vertikalno odsječena, a unutarnja strana oboda završava manjim izvučenim dijelom (T. IX,34).

35. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom, vratom i trbuhom*. Zaštitno iskopavanje, 28. srpnja 1995.; dubina iskopa ∇ 1,20-1,50 m; jama. **Dimenzije**: visina sačuvanog dijela – 9,6 cm. **Rekonstrukcija**: $\emptyset$ oboda – 15,6 cm; $\emptyset$ vrata – 12,7 cm; $\emptyset$ trbuha – 16,5 cm. **Boja**: tamnosmeđa, gotovo crna izvana i iznutra te crna u presjeku. **Faktura**: ima primjesa pijeska i granula šljunka koji su vidljivi na obje stijenke, a naročito u presjeku. **Izrada**: na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi također na obje stijenke. **Ukras**: od ramena posude duž čitavog trbuha smještene su urezane horizontalne linije. **Obod**: jače izvijen prema van i ravno prema gore odsječen. Donja usna je naglašena i blago nadvisuje vrat. S unutarnje strane obod završava manjim ravno izvučenim dijelom (T. IX,35).

36. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom i vratom*. Zaštitno iskopavanje, 29. srpnja 1995.; dubina iskopa ∇ 0,60-0,90 m. **Dimenzije**: visina sačuvanog dijela – 12,4 cm. **Rekonstrukcija**: $\emptyset$ oboda – 35,4 cm; $\emptyset$ vrata – 30,0 cm. **Boja**: ciglasta izvana i iznutra te siva u presjeku. **Faktura**: ima primjesa pijeska koji je vidljiv na obje stijenke, a naročito u presjeku. **Izrada**: na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi također na obje stijenke, iako je unutarnja veoma gruba. **Ukras**: od ramena posude duž čitavog vidljivog

dijela trbuha smještene su četiri vidljive urezane horizontalne linije. **Obod:** blago izvijen prema van i prema gore raščlanjen. Unutarnja strana završava koso odsječenim rebrom (T. X,36).

37. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom, vratom i trbuhom.* Zaštitno iskopavanje, 28. srpnja 1995.; dubina iskopa ∇ 1,20-1,50 m. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 7,7 cm; širina sačuvanog dijela – 7,3 cm. **Boja:** smeđe-siva izvana i iznutra te siva u presjeku. **Faktura:** ima primjesa pijeska i sitnog šljunka koji su vidljivi na obje stijenke, a naročito u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su jasno vidljivi također na obje stijenke. **Obod:** blago izvijen prema van i rebraste donje usne koja se zaobljeno proteže prema gornjoj usni (T. X,37).

38. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom, vratom i trbuhom.* Zaštitno iskopavanje, 21. srpnja 1995.; dubina iskopa ∇ 1,20-1,50 m. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 6,2 cm; širina sačuvanog dijela – 6,5 cm. **Boja:** smeđe-oker-ciglasta izvana, ciglasta iznutra te siva u presjeku. **Faktura:** ima primjesa pijeska koji je vidljiv na obje stijenke, a naročito u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su jasno vidljivi na obje stijenke. **Ukras:** od ramena posude započinje niz urezanih horizontalnih linija. **Obod:** izvijen prema van i prema gore izvučen, s ispupčenim donjim dijelom usne i naglašenim žlijebom koji odvaja gornji tanji dio oboda. S unutarnje strane obod završava manjim povišenim dijelom (T. X,38).

39. *Ulomak gornjeg dijela posude s djelomično sačuvanim obodom, vratom i trbuhom.* (530 a – detalj lončarskog znaka na rubu posude). Zaštitno iskopavanje, 31. srpnja 1995.; dubina iskopa ∇ 1,30-1,90 m; jama. **Dimenzije:** visina sačuvanog dijela – 8,5 cm. **Rekonstrukcija:** $\varnothing$ oboda – 16,5 cm; $\varnothing$ vrata – 13,8 cm; $\varnothing$ trbuha – 15,5 cm. **Boja:** siva izvana, iznutra i u presjeku. **Faktura:** ima primjesa pijeska koji je vidljiv na obje stijenke, a naročito u presjeku. **Izrada:** na lončarskom kolu čiji tragovi su vidljivi također na obje stijenke. **Ukras:** na ramenu posude nalaze se dvije urezane horizontalne linije. **Obod:** jako izvijen prema van, s utisnutim znakom (T. X,39).

POPIS LITERATURE

- Bauer, I., Endres, W., Kerkhoff-Hader, B., Koch, R., Stephan, H.G., 1987 1987, *Leitfaden zur Keramikbeschreibung (Mittelalter-Neuzeit), Terminologie-Typologie-Technologie*, u: *Kataloge der Prähistorischen Staatssammlung*, Beiheft 2, München.
- Bartošková, A., 1997 "Keramický soubor z počátků rane středověkého osídlení Budečskéhe pædhradi", *PamArch* LXXXVIII/1, 111-141.
- Brunšmid, J., 1902 "Colonia Aurelia Cibalae. Vinkovci u staro doba", *VHAD*, n.s. VI, 117-166.
- Cech, B., 1991 "Die keramischen Funde der slawischen Wallanlage in Thunau am Kamp (NÖ). Ein Beitrag zur Gliederung slawischer Keramik", *ZalaiM* 3, 57-72.
- Cech, B., 1994 "Die slawische Keramik des 8.-11. Jh.s in Niederösterreich", u: *Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert. Internationale Tagungen in Mikulčice*, Band I, Brno, 53-61.
- CJH, 1696 *Corpus Juris Hungarici*, Sancti Ladislai Regis. Decretorum Anno Domini M.XCII. editorum, Liber Primus, Caput XXV, Tyrnaviae.
- Čaplovič, D., 1988 "Nové poznatky výskumu dediny z včasného a vrcholného stredoveku na Slovensku", *ArchHist* 13, 443-458.
- Čaplovič, D., 1989 "Zmeny štruktúry osídlenia v 13. – prvej pol. 14. stor. (Pokus o náčrt modelov v regiónoch Zemplin a Spiš)", *ArchHist* 14, 281-298.
- Čiháková, J., Ružičková, E., Zeman, A., 1995 "Petrographische Erforschung der frühmittelalterlichen Keramik aus dem Prager Suburbium und Bewertung der Anwendung ihrer Ergebnisse in der Archäologie", u: *Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert. Terminologie und Beschreibung. Internationale Tagungen in Mikulčice*, Band II, Brno, 203-211.
- Dimitrijević S., 1979 "Arheološka topografija i izbor arheoloških nalaza s vinkovačkog tla", *IzdHAD* 4, 133-200.
- Dizdar, M., 1999 "Rani srednji vijek", u: *Katalog izložbe Vinkovci u svijetu arheologije*, Gradski muzej Vinkovci, Vinkovci, 65-71, 151-158.
- Ercegović, S., 1961 "Istraživanje srednjovjekovne nekropole u Bošnjacima", *VAMZ* ser. III, sv. II, 225-239, T. I-XI.
- Felgenhauer-Schmiedt, S., 1986 "Die Hochmittelalterliche Burg Möllersdorf", *BeiträgeÖst* 2, 1-45, Taf.1-18.
- Felgenhauer-Schmiedt, S., 1992 "Früh- bis Hochmittelalterliche Funde aus Wien I, Ruprechtsplatz und Sterngasse", *BeiträgeÖst* 8, 61-84.
- Frolík, J., 1995 "Bemerkungen zum Studium frühmittelalterlichen Keramik aus komplizierten stratigraphischen Situationen", u: *Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert. Internationale Tagungen in Mikulčice*, Band II, Brno, 211-218.

- wische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert. Terminologie und Beschreibung. Internationale Tagungen in Mikulčice, Band II, Brno, 107-118.
- Fürová, K., Miček, M., Mihok, L., Tomčo, Š., 1990 "Začiatky železiarstva vo východnej časti Gemera v stredoveku", *ZborSlovNM* LXXXV/1, 107-144.
- Habovštiak, A., 1961 "Príspevok k poznaniu našej nížinnej dediny v XI.-XIII. storoch", *SlovArch* IX/1-2, 451-482.
- Habovštiak, A., 1963 "Zaniknuta stredoveká dedina Bratka pri Leviciach", *SlovArch* XI/2, 407-458.
- Habovštiak, A., 1988/89 "Das Mittelalterliche Dorf in der Slowakei im Lichte der historisch-archäologischen Forschung", *BeiträgeÖst* 8, 179-186.
- Hanuliak, M., 1995 "Methodik der Bearbeitung der Keramikkollektion aus Mužla-Čenkov und ihre Ergebnisse", u: *Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert. Terminologie und Beschreibung. Internationale Tagungen in Mikulčice*, Band II, Brno, 39-50.
- Hilczer-Kurnatowska Z., Kara, M., 1994 "Die Keramik vom 9. bis zur Mitte des 11. Jahrhunderts in Grobpolen", u: *Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert. Internationale Tagungen in Mikulčice*, Band I, Brno, 121-141.
- Holl, I., 1963 "Középkori cserépedények a Budai várpalotából (XIII-XV. század)", *Budapest Régiségei* XX, 335-394, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Huber, E.H., 1992 "Ein Töpferofen in Wien 1.,Griechengasse/Hafnerstiege", *BeiträgeÖst* 8, 85-95.
- Janković, M., 1981 *Srednjovekovno naselje na Velikom Gradcu u X-XI veku*, Tom 1, Beograd.
- Janošić I.I., 1993 "Zaštitna iskopavanja u Vinkovcima u godini 1993", *ObavijestiHAD* br. 3, god. XXV, 65-67.
- Janošić, I.I., 1994 *Arheološka iskopavanja na crti bojišnice*, Katalog, Gradski muzej Vinkovci.
- Janošić, I.I., 1995 "Rezultati arheoloških istraživanja u Vinkovcima 1995. godine", *GodišnjakMHVin* 13, 125-131.
- Janošić, I.I., 1996 "Arheološka istraživanja u Vinkovcima u godini 1996.", *ObavijestiHAD* br.2, god. XXVIII, 22-24.
- Janošić, I.I., 1997 "Arheološka iskopavanja na srednjovjekovnom lokalitetu Meraja u Vinkovcima", *OA* 21, 243-249.
- Janošić, I.I., 1999 "Iskapanja na srednjovjekovnom lokalitetu Meraja u Vinkovcima", *ObavijestiHAD*, br.1, god.XXXI, 84-87.
- Janošić, I.I., 1999a "Kasni srednji vijek", u: Katalog izložbe *Vinkovci u svijetu arheologije*, Gradski muzej Vinkovci, Vinkovci, 73-74.

- Janošić, I.I., 2000 "Zaštitno iskopavanje u Vinkovcima – Duga ulica 40", *ObavijestiHAD*, br.2, god. XXXII, 60-63.
- Katalin, I.M., 1992 "Árpád-kori falvak Szigetszentmiklós határában", *Regesze-ti II*, 41-70.
- Katalin, I.M., 1992a "Kerekegyháza középkori falu Budapest határában" *Rege-szeti II*, 71-153.
- Krznarić-Škrivanko, M., 1996 "Duga ulica 33 – periferni dio tela "Tržnica – Hotel", *ObavijestiHAD* br.3 god. XXVIII, 37-39.
- Losert, H., 1993 "Die früh- bis hochmittelalterliche Keramik in Oberfran-ken", Band 1-2, *Zeitschrift für Archäologie des Mittelalters*, Beiheft 8, Köln-Bonn.
- Mesterházy, K., 1983 "Településásatás Veresegyház-Ivacson", *CommArchHung* 1983, 133-162.
- Miklós, Zs., 1985 "Einige Fragen der Mittelalterlichen Siedlungsgeschichte im Spiegel der archäologischen Topographie", *MittArchInst* 14, 235-242.
- Minić, D., 1980 "Srednjovekovno naselje u Mačvanskoj Mitrovici", *Sirmium* XI, Beograd.
- Możdzioch, S., 1994 "Die Keramik der Siedlung Bytom Odrzański in Schlesien. Ein Beitrag zur Theorie und Methode der Bearbeitung von frühmittelalterlicher Keramik", U: *Slawische Keramik in Mit-teleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert. Internationale Tagun-gen in Mikulčice*, Band I, Brno, 143-154.
- Nekuda, V., 1973 "Rane stødoviké typy sídlištních objektů ve Mstěnicích", *ActaMM* LVIII, 77-105.
- Nekuda, V., 1988/89 "Der Beitrag der mittelalterlichen Archäologie zur Siedlungs Hof und Hausforschung", *BeiträgeÖst* 8, 149-162.
- Parádi, N., 1971 "Az Árpád-kori település", u: "A csátaljai Árpád-kori temető és település, II. dio", *FoliaArch* XXII, 105-141.
- Pavičić, S., 1940 *Vukovska župa. U razvitku svoga naselja od XIII. do XVIII. stol-jeća*, I. dio, Zagreb.
- Pavlu, I., 1971 *Pražská keramika 12. a 13. století, Praehistorica IV*, Praha.
- Poláček, L., 1995 "Altes Gliederungssystem der Mikulčicer Keramik (mit Exkurs von J. Dvorská i L. Poláček)", U: *Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert. Terminologie und Beschreibung. Internationale Tagungen in Mikulčice*, Band II, Brno, 131-202.
- Popović, M., Ivanišević, V., 1988 "Grad Braničevo u srednjem vijeku", *Starinar* XXXIX, 125-179.
- Prášek, K., 1997 "Záchranný výskum včasnostredovekého osídlenia pri Sen-ci", *ZborSlovNM* XCI/7, 67-78.

- Richter, M., 1988/89 "Archäologische Stadtforschung in Böhmen", *BeiträgeÖst* 8, 141-148.
- Richter, M., 1994 "Hrnčíoská pec ze Starého Mýta (K otázce počátků vrcholné středověké keramiky)", *MediaevaliaArchBoh* 2, 145-157.
- Rzeźnik, P., 1995 "Frühmittelalterliche Töpfertechniken im Lichte der Keramik von der Dominsel zu Wrocław", U: *Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert. Terminologie und Beschreibung. Internationale Tagungen in Mikulčice*, Band II, Brno, 65-78.
- Scharrer, G., 1994 "Ein Töpferofen aus Amstetten, Nö", *BeiträgeÖst* 10, 131-150.
- Sekelj Ivančan, T., 1998 "Arheološka slika naselja savsko-dravskog međurječja Hrvatske od 10. do 13. stoljeća", rukopis doktorske disertacije, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Sekelj Ivančan, T., Kužir, S., Bauer, M., Marković, Z., 1999 "Slučajni nalaz lubanje *Canis familiaris* položene u srednjovjekovnu keramičku posudu s lokalitea Torčec – Cirkvišće kraj Koprivnice", *PIAZ* 15-16 (1998.-1999.), 61-79.
- Sekelj Ivančan, T., 2001 *Early Medieval pottery in Northern Croatia. Typological and Chronological pottery analysis as an indicator of the Settlement of the territory between the river Drava and Sava from the 10th to 13th Century*. BAR S, Oxford (u tisku).
- Simoni, K., 1986 "Neobjavljeni okovi i jezičci stila Blatnica iz Arheološkog muzeja u Zagreb", *VAMZ* 3.ser. vol. XIX, 217-228, T I, II.
- Spindler, K., Stadler, H., 1994 "Kommentierter Katalog der Kleinfunde aus dem Thurnerhof, Gemeinde Langkampfen, in Tirol", *NEARCHOS* 4, Innsbruck.
- Stadler, H., 1993 "Zur Geschichte von Langkampfen im Spiegel der archäologischen Funde", *NEARCHOS* 1, Innsbruck.
- Stadler, H., 1995 "Ausgrabungen auf der Burgruine Flaschberg bei Oberdrauburg Kärntner", *NEARCHOS* 3, Innsbruck.
- Staňa, Č., 1994 "Die Entwicklung der Keramik vom 8. bis zur Mitte des 11. Jahrhunderts in Mittelmähren," u: *Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert. Internationale Tagungen in Mikulčice*, Band I, Brno, 265-286.
- Šalkovský, P., 1994 "Frühmittelalterlicher Burgwall bei Detva", *SlovArch* XLII/1, 155-185.
- Šalkovský, P., Vkolinská, I., 1987 "Včasnostredoveké a vrcholnostredoveké sídlisko v Komjaticiach", *ŠZAUSAV* 23, 127-172.
- Šolle, M., 1972 "Zur Entwicklung der frühmittelalterlichen slawischen Keramik im Bereiche Ostböhmens", *VaPočSlov* VII, 141-177.
- Šribar, V., Stare V., 1978 "Zur Entwicklung der Wohnarchitektur vom 10. bis zum 15. Jh. auf Otok bei Dobrava", *Balkanoslavica* 7, 49-70.

- Šribar, V., Stare, V., 1981 *Srednjeveško naselje Otok pri Dobravi*, Katalog izložbe, Ljubljana.
- Tari, E., 1994/95 "Árpád-kori templomok Cegléd Környékén II. Cegléd-Nyúlfülehalom", *CommArchHung* 94/95, 191-223.
- Timpel, W., 1995 "Altenrömhild-Rotemulde – eine mittelalterliche Siedlung im südlichen Thüringen", *AltThüringen* 29, 129-189.
- Tomková, K., et al, 1994 "Zum gegenwärtigen Stand des Studiums der frühmittelalterlichen Keramik in Mittelböhmen", U: *Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert. Internationale Tagungen in Mikulčice*, Band I, Brno, 165-181.
- Vignatiová, J., 1992 "Kotázce pŕvŕpdu a funkce hlinŕných pecŕ v zemnicŕh 9. stol. na Moravŕ a na Slovensku", *Sborník XLI(E)Č.* 37, 89-102.
- Vlkolinská, I., 1994 "Pottery from Cemeteries of the 9th-10th Centuries in the Territory of Slovakia", U: *Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert. Internationale Tagungen in Mikulčice*, Band I, Brno, 83-92.
- Vlkolinská, I., 1995 "Zur Typologie der Keramik aus Gräberfeldern des 9-11-Jahrhunderts in der Slowakei", U: *Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert. Terminologie und Beschreibung. Internationale Tagungen in Mikulčice*, Band II, Brno, 35-38.
- Wendel, M., 1992 "Die Gemarkung Kaleto des Dorfes Rupkite bei Čirpan (Bulgarien) im Mittelalter", *ZfA* 26, 279-299.
- Wolf, M., 1988 "Elpusztult Középkori Település Sajólád Határában", *AnnalesÉvkönyve XXV-XXVI*, 189-202.

Zusammenfassung

Beitrag zur Analyse der Keramik aus der Duga ulica als Anzeige der ausdehnungsfläche der mittelalterlichen Siedlung in Vinkovci

In archäologischem Sinne sprechen die mittelalterlichen Funde in Vinkovci, nach einem gewissen Hiatus ab anfang des 9. bis anfang des 11. Jahrhunderts, von einer erneuten Spurenhinterlassung der Bevölkerung in Form von Begräbnisstätten, die die Merkmale des Kulturkreises von Bijelo brdo aufweisen, sowie einer kleineren frühromanischen Kirche auf der Meraja um ca. 1100. Im Hinblick darauf, eröffnet sich die Frage der Ubizierung und des Wohngebiets jener Bevölkerung, die ihre Grabstätten bis in die zweite Hälfte des 18. Jahrhunderts, mit einigen Unterbrechungen, auf der Meraja hatte. In der Region Vinkovci, in der Duga ulica, wurden innerhalb der letzten zehn Jahre einige Rettungsgrabungen unter der Leitung der Museumsberaterin Dr.Sc. I. Iskra Janošić durchgeführt, die auf eine Siedlung aus dem Mittelalter mit Grabstätten der Bevölkerung an den erwähnten Plätzen schließen lassen. Die Ausgrabungen wurden an mehreren Stellen durchgeführt bzw. an den Hausnummern 19/21, 20, 22, 23, 24, 27, 33, 40, 46, 51, 61 und 63 (Abb. 1).

Auf Grund der langjährigen Siedlungskontinuität auf immer gleichem Gebiet verfügt man über keine klare Stratigraphie, so entschied man sich für eine typologisch-chronologische Analyse der Keramik unter Berücksichtigung der Verwendung von Haushaltsgeschirr. Der Anzahl der Funde in Vinkovci entsprechend wurden **Töpfe** untersucht- tiefe und hohe Gefäße, deren Randdurchmesser meist geringer als der des ganzen Topfkörpers oder der der Topfschulter ist, auch größere Gefäße, die zur Verwahrung oder Zubereitung von Lebensmitteln benutzt wurden, sowie **Topfdeckel** – breite, seichte, schüsselähnliche, jedoch mit einer Sohle, die kein Aufstellen ermöglicht und mit einer an den Topfrand anlehenden Kante.

Die maßgebendsten Indikatoren für Veränderungen in der Topfgestaltung der einzelnen Zeitperioden sind Topfoberteile bzw. Einfassung, Rand oder Öffnung. Die Fragmente der an einigen Stellen in der Duga ulica in Vinkovci aufgefundenen Topfoberteile können in vier Grundformen geteilt werden; einfach profilierte und an allen Fundstellen (Nr.12,13,15-23) vertretene Topfrandeinfassungen; nach außen gebogene Topfränder mit abgerundeter Unteröffnung (Nr.1,2,4,10,26-35), die größtenteils in die Gruppe der becher- oder kelchartig profilierten Randeinfassungen eingeordnet werden können, sowie ihre dem Kragenrand nahekommenen abgeleiteten Formen (Nr.5,6) als auch jene mit engem Hals und an Breite zunehmender Schulter (Nr. 1); faltenartig profilierte Ränder (Muster Nr. 3,11,36,37,38) und eine Randform als Beispiel für die hohe Entwicklungsstufe, auf der sich die oberen Teile der Geschirreinfassungen befanden, wie bei Fragment Nr. 39, das sich durch die stark nach unten gebogenen dünnen Ränder und ein typisches Töpferzeichen abhebt.

Die Funde in Vinkovci umfassen größtenteils Topfdeckel, die in jene Gruppe zu ordnen sind, die mit ihrem Rand an die Topföffnung anlehnen, und hinsichtlich ihrer Gestaltung zu untersuchen sind. Hauptsächlich handelt es sich um Glockenformen - Muster Nr. 9 und 25, Muster Nr. 8 weist eine Übergangsform auf, Muster Nr. 7 und 24 sind als konisch zu beschreiben, während es an ausgezogenen Formen mangelt. Die vollständig erhaltenen Muster verfügen oftmals über ein sehr grob gearbeitetes Oberteil, die wie Deckel Nr. 7 und Nr. 10 nicht aufstellbar sind.

Betrachtet man die Gefäßdimensionen, so läßt sich feststellen, dass an allen Fundstellen in Vinkovci mittelgroße Töpfe (Randdurchmesser bis zu 20 cm) mit dazugehörigen Topfdeckeln (Nr.7,8,9,25)

vorherrschten, die für den alltäglichen Gebrauch bestimmt waren. Es wurden auch Funde von größeren Töpfen (Randdurchmesser über 30 cm) vorwiegend um die Duga ulica 63 (Nr.29,31,32,36) ohne deren Dimensionen entsprechende Topfdeckel gemacht, dabei wird angenommen, dass sie als Reserveaufbewahrungsgefäße mit Deckel aus organischen Stoffen verwendet wurden.

Auch wenn zufolge allgemeiner Schlußfolgerungen die Farbe der mittelalterlichen Keramik variiert und nicht maßgebend für Datierungen sein kann, so sollte doch betont werden, dass die Mehrzahl der Gefäße von den verschiedenen Fundstellen in der Duga ulica im Querschnitt verschiedene Grauanancen aufweist, die von einem über verschiedene Nuancen und Farben reichenden Tonbelag bedeckt sind. Solch eine Keramik, bekannt als Ummäntelter Graphitton, wird in das 12. Jahrhundert datiert (Nr.2-5, 8,11,13,15,18-21,25,26,31,33,34,36-38).

Die Gefäße sind aus Ton gefertigt, dem, wegen einer niedrigeren Brenntemperatur und zwecks besser zu erreichender Stabilität, Sand oder eine Mischung aus Sand und feinem Kieselgranulat beigefügt wurde. Es wird angenommen, dass die Rohstoffe zur Gefäßfertigung aus der Umgebung der Siedlung in Vinkovce geholt wurden, wie das auch der Fall in der übrigen slawischen Welt um Mähren, der Tschechien und schließlich Österreich war. Hervorgehoben werden muß, dass Sand, Kieselgranulat oder nur wenig Sandkörnchen enthaltende Gefäße (1,6,7,12-15,19,22,23,26,28,29,35,37) an allen Fundstellen in Vinkovci gleich häufig anzutreffen sind.

Bei dem an mehreren Fundstellen in Vinkovci vertretenen Geschirr handelt es sich größtenteils um Gegenstände, die auf Töpferscheiben von hoher Rotiergeschwindigkeit hergestellt wurden und deutlich sichtbare Drehspuren an beiden Seiten aufweisen. Bei einigen Gefäßen sind vertikale Handglättungen der Innenwand zu beobachten (Nr.3,5,12,14,33). Ein weit verbreiteter Einsatz solcher Töpferscheiben zur Anfertigung von Keramikgeschirr wird in das auslaufende 11. Jahrhundert und noch später datiert, obwohl auch die Zeit davor auf identische Weise angefertigtes Geschirr nicht ausschließt.

Die Vinkovacer Geschirrdokorationen verfügen über eine Vielfalt von Motiven, Placierung und Dekorationsart. Häufig zu beobachten sind tiefe, senkrechte, einzeln oder gebündelt auf Schulter, oberem Bauchteil oder senkrecht entlang des ganzen Gefäßes verlaufende Linienkerbungen. Als Muster siehe Kat.Nr. 1,2,5,6,26-36,38,39, sowie Topfdeckel Nr. 7 und 8, die kennzeichnend für das 12. und 13. Jahrhundert sind. Vertikale Linien und Wellenlinie werden so kombiniert, dass die einfache (Nr. 3 und 4) oder kammartige Wellenlinie (Gefäß Nr. 23, Deckel Nr.24,25) die erwähnten Linien schneidet. Kammartige, unterbrochene oder ebenmäßige Wellenlinien sind gleichfalls meist auf Schulter oder oberen Gefäßteilen zu sehen (Nr.12-15,19,22, Deckel Nr 9). Es ist wichtig zu betonen, dass die beschriebene Dekoration auf Topfaußenrand (Nr.3,4) oder Topfinnenrand (Nr.10,11) vorkommt. Die kammartige Wellenlinie auf dem Gefäßaußenrand, die während des Übergangs aus dem 11. ins 12. Jahrhundert einige Zeit nicht als Schmuckelement benutzt wurde, kommt in der ersten Hälfte des 13. Jahrhunderts erneut zum Vorschein. Dekorierungen des Gefäßhalses bestehen überwiegend aus mit einem stumpfen Gegenstand applizierten Stichen in Form von ober- oder tiefflächigen Quereinschnitten (Nr.16-18, 20-21), die in den unteren Gefäßteilen mit anderen Ziermerkmalen wie z.B. waagrecht Linien kombiniert sein können. In Anbetracht der Hals- oder Schulterverzerrungen der Gefäße mit einfach profiliertem Rand, sowie der grob gestalteten Innenseite, sind die Muster mit Wahrscheinlichkeit als Gegenstände des auslaufenden 11. und angehenden 12. Jahrhunderts zu definieren.

Unbewegliche Funde aus der Duga ulica in Vinkovci sind ein teilweise erhaltener länglich-ovaler Töpferofen mit zwei, mit mittelalterlicher Keramik aus der Duga ulica 63 und aus dem 12./13. Jahrhundert stammend, besetzten Gruben, zum Teil erhaltene Häuserfundamente, sowie mehrere ver-

schiedenförmige Gruben mit Materialmischungen aus unterschiedlichsten menschheitsgeschichtlichen Zeitperioden. Die neuesten Ausgrabungen in der Duga ulica 40 brachten zwei mittelalterliche Brunnen hervor, anscheinend aus etwas jüngerer Zeit (14. und 15. Jahrhundert), sowie die Überbleibsel mittelalterlicher, eingestampfter Häuserfundamente. Zu den mengenreichen mittelalterlichen Keramikfragmenten in Vinkovci sind zusätzliche unbewegliche Funde zu erwarten, doch die verzerrte aus der langjährigen Siedlungskontinuität des immer gleichen Gebiets resultierende Stratigraphie verweist lediglich auf Ansätze unbeweglicher Funde, die typische zwischen Winkel S-J und I-Z errichtete Behausungen sein könnten.

Archäologische Forschungen außerhalb des kroatischen Deltalands zwischen der Save und der Drau bestätigten den Entwicklungsverlauf der unorganisiert errichteten Siedlungen offenen Typs, die sich im 10. und 11. Jahrhundert auf dem flach terrassenartig angesetztem Löß befanden. Zu Veränderungen in der Siedlungsgliederung kommt es gegen Ende des 11. und im 12. Jahrhundert mit der Konzentrierung der Bevölkerung um Kirchen- oder Verwaltungseinrichtungen. Zusätzliche Veränderungen der Siedlungsstruktur sind im Laufe des 13. und in der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in Form organisierter Bauplanung zu beobachten.

In Nordkroatien ist eine identische Siedlungsentwicklung anzunehmen, wobei der Wendepunkt in der Gruppierung von Friedhöfen und Siedlungen um Kirchen herum zusätzlich durch Glaubensvorschriften der Regenten aus dem Hause Arpadović, insbesondere Ladislav I. (1077-1095), die die Beisetzung auf Kirchengelände forderten, unterstützt werden kann. Dies läßt das Ende der Reihenbeisetzung auf Friedhöfen während des Übergangs aus dem 11. ins 12. Jahrhundert und die Gruppierung von Gräbern um Kirchen mit naheliegenden Siedlungen voraussetzen. Den bisherigen Forschungsarbeiten zufolge schließt sich die Siedlung in Vinkovci solchen Beispielen an. Wiewohl es bis jetzt keine materiellen siedlungsartigen Überreste gibt, die von Niederlassungen und deren Wachstum im Laufe des 10. und in der ersten Hälfte des 11. Jahrhunderts zeugen, so weisen die vielen Keramikfunde entlang der Duga ulica auf eine spätere Siedlung, die sich über diesen Raum hin erstreckte. Den grundbildenden, zuvor bezeichneten Keramikformmerkmalen, ihrer Ausarbeitung, Anfertigung, Dekoration u.a. nach zu urteilen, sind die Funde aus der Duga ulica 46 und 51 in Vinkovci (Tab. 1, Hist. 1) größtenteils in jene Zeitperiode zu setzen, in die die um die Kirche liegenden Grabstätten von Bijelo brdo datiert wurden, d.h. in das auslaufende 11. und in das 12. Jahrhundert. Dem muß auch eine kleinere Anzahl an Keramikfragmenten aus der Duga ulica 40 hinzugerechnet werden. Die restlichen Fragmente, in erster Linie kelchartige Gefäßränder mit überwiegend einer Zierlinie oder mehreren waagrechten Linien kombiniert mit verschiedenen Wellenlinien, stammen aus der Duga ulica 40 und 63 (Tab. 1, Hist. 1) und können in eine jüngere Zeit bzw. in die zweite Hälfte des 12. und ins 13. Jahrhundert geteilt werden. Das ursprüngliche Siedlungszentrum umschloß die Duga ulica von beiden Seiten, befand sich bzw. an den heutigen Hausnummern 46 und 51 und teils an der Hausnummer 40, wo die ältesten keramischen Funde der einfach profilierten Randeinfassungen, sowie Dekorationen vom Ende des 11. und Anfang des 12. Jahrhunderts stammend, gemacht werden konnten. Während des 12. und in der ersten Hälfte des 13. Jahrhunderts weitete sich die Siedlung in Richtung Osten über die Hausnummern 40 und 33 bis zur Hausnummer 19/21 aus. Ein sehr großer Anteil von 75 % kelchartiger Randeinfassungen, sowie 23 % (157 Stück) und 26 % (63 Stück) faltenartig profilierter Randeinfassungen (mit denselben Dekorationen wie die vorherigen) aus der ersten 13. Jahrhunderthälfte und später, zeugen von einer Ausdehnung der Siedlung auf die Hausnummern 40 und 33, indessen bei der Nummer 19/20, als auch in der Duga ulica 20 und 22, die Zahl der mittelalterlichen Funde

stark abnimmt. Auf der Westseite erstreckte sich die Siedlung bis zur Hausnummer 63, wo die archäologischen Ausgrabungen auf einen Töpferofen stießen. Es bleibt anzunehmen, dass es sich bei diesem Fund um den Teil einer Töpferwerkstatt in Vinkovci handelt, die, am Rande der Siedlung plaziert, die Anfertigung von Keramikwaren für die Bevölkerung betrieb. Die größte Siedlungsexpansion fand im Laufe des 12. Jahrhunderts und in der ersten 13. Jahrhunderthälfte statt, wovon der 70 %ige Anteil kelchartiger Randeinfassungen (935 Stück) von den insgesamt untersuchten Keramikfunden bzw. Randeinfassungen (Tab.1, Hist.1) zeugt. Ein Beleg dafür, dass sich im 13. und 14. Jahrhundert die Peripherie der Siedlung zwischen Hausnummer 63 und 67 befand, ist ein Keramikgefäß mit Überresten von 247 ungarischen Silbermünzen und Schmuck, das gegen Ende des 14. Jahrhunderts in der heutigen Duga ulica 67 verscharrt wurde. Die Siedlung an der genannten Stelle blieb weiterhin bestehen, wovon die kelch-, falten- und kragenartigen Randeinfassungen nach der Expansion im 12. und 13. Jahrhundert, die weiter entwickelten Formen davon und so auch die Erscheinung neuer Randeinfassungen (Fragment 39) zeugen. Den Bedürfnissen der Bevölkerung entsprechend errichtete man im 14. Jahrhundert eine größere Kirche (Länge 24,20 m), die Kirche des Heiligen Elias im Stil der Gotik. Der Kircheneinweihung nach erhielt die Siedlung denselben Namen, der verschiedentlich als "Zenthelye, Zenthlye, Zenthlyya" notiert wurde und als historische Quelle seit Beginn des 13. Jahrhunderts verfolgt werden kann, während die Bezeichnung Vinkovci zum ersten Mal 1697 vermerkt wird. Über die Existenz einer älteren Siedlung in Vinkovci aus der zweiten Hälfte des 9., des 10. und der ersten Hälfte des 11. Jahrhunderts hat man noch keine archäologischen Belege.

Key words: Vinkovci, settlement, Middle Ages, pottery

Übersetzung: Kornelija Burić Džepina

TABLA I

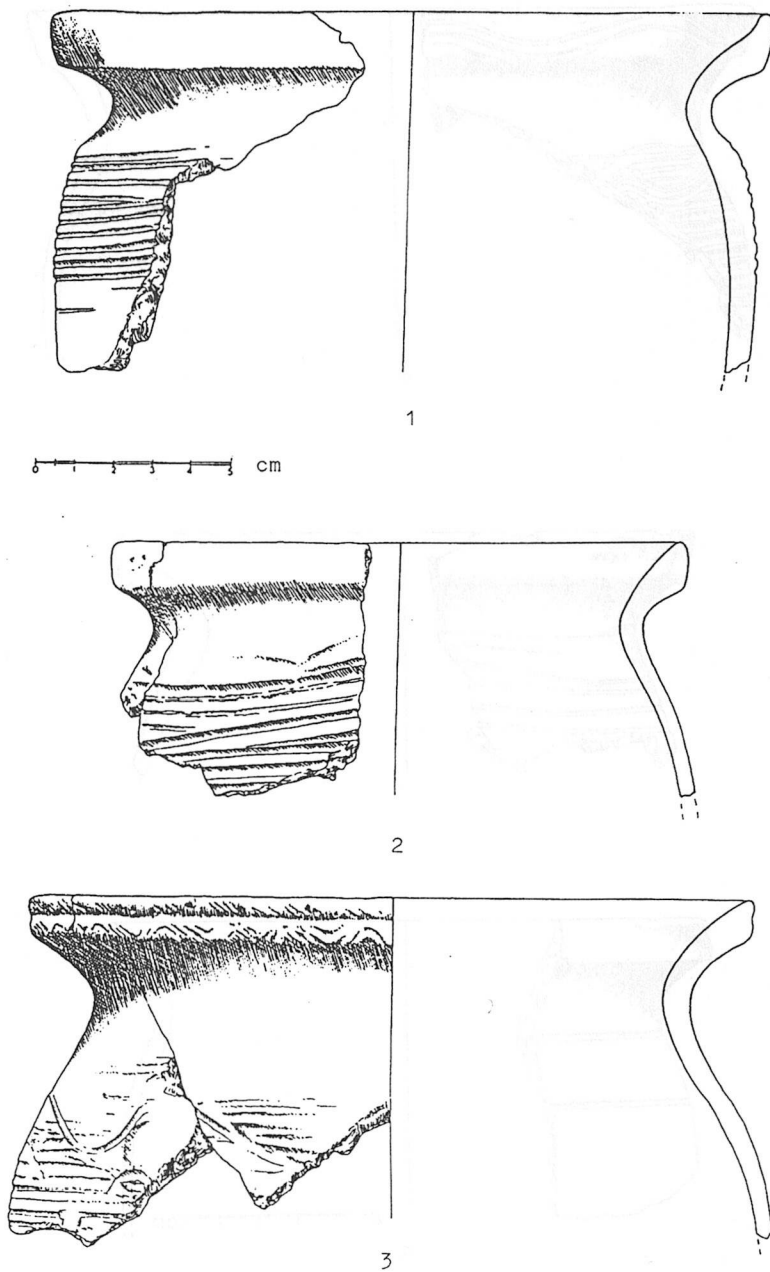

TABLA II

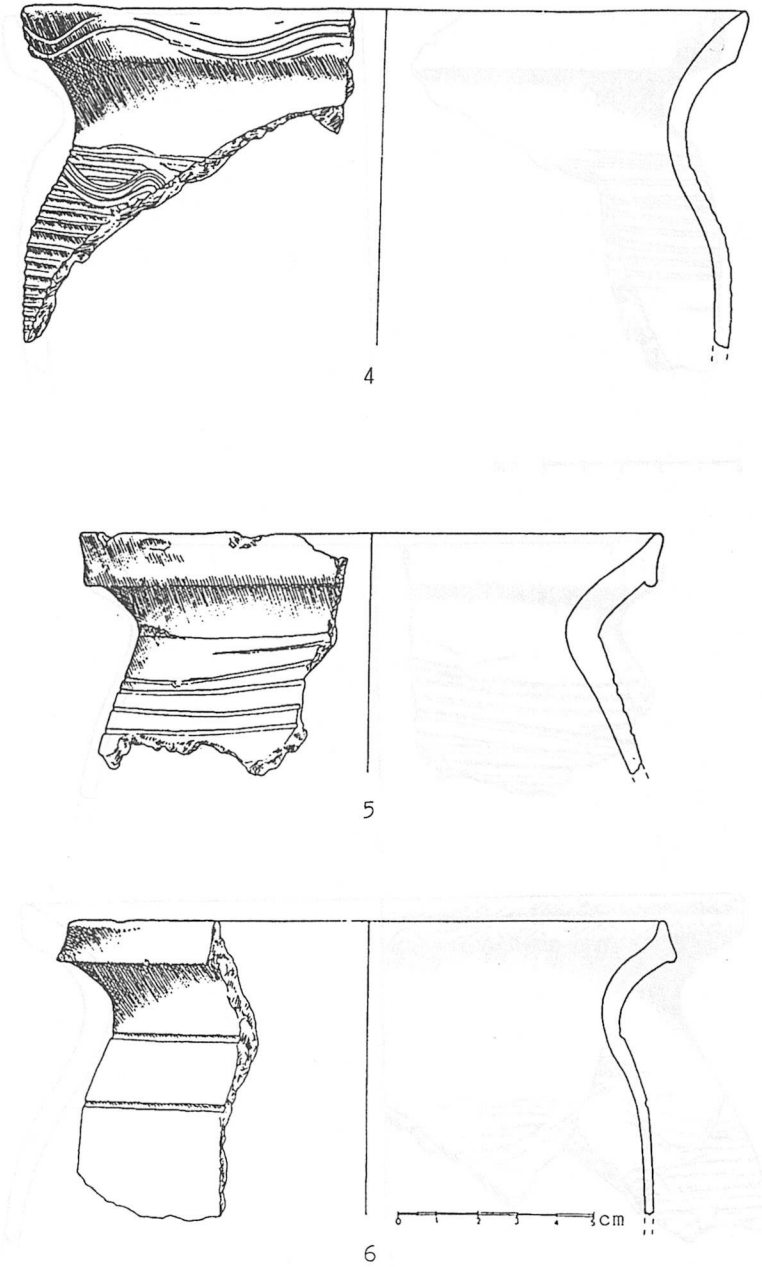
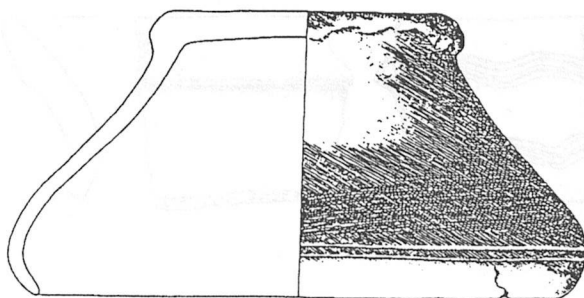
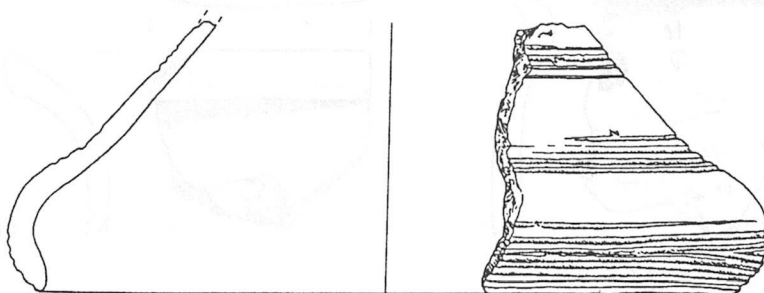

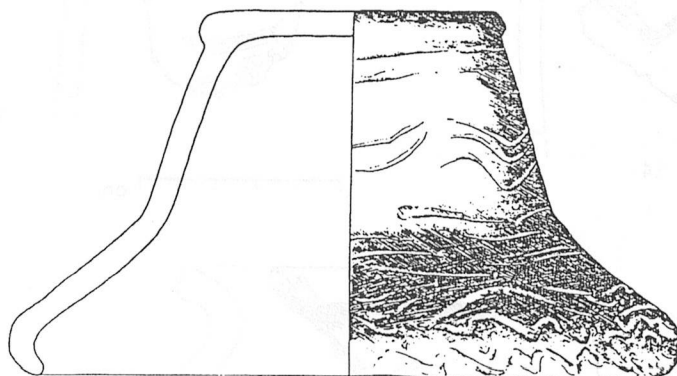
TABLA III

7

8

9

TABLA IV

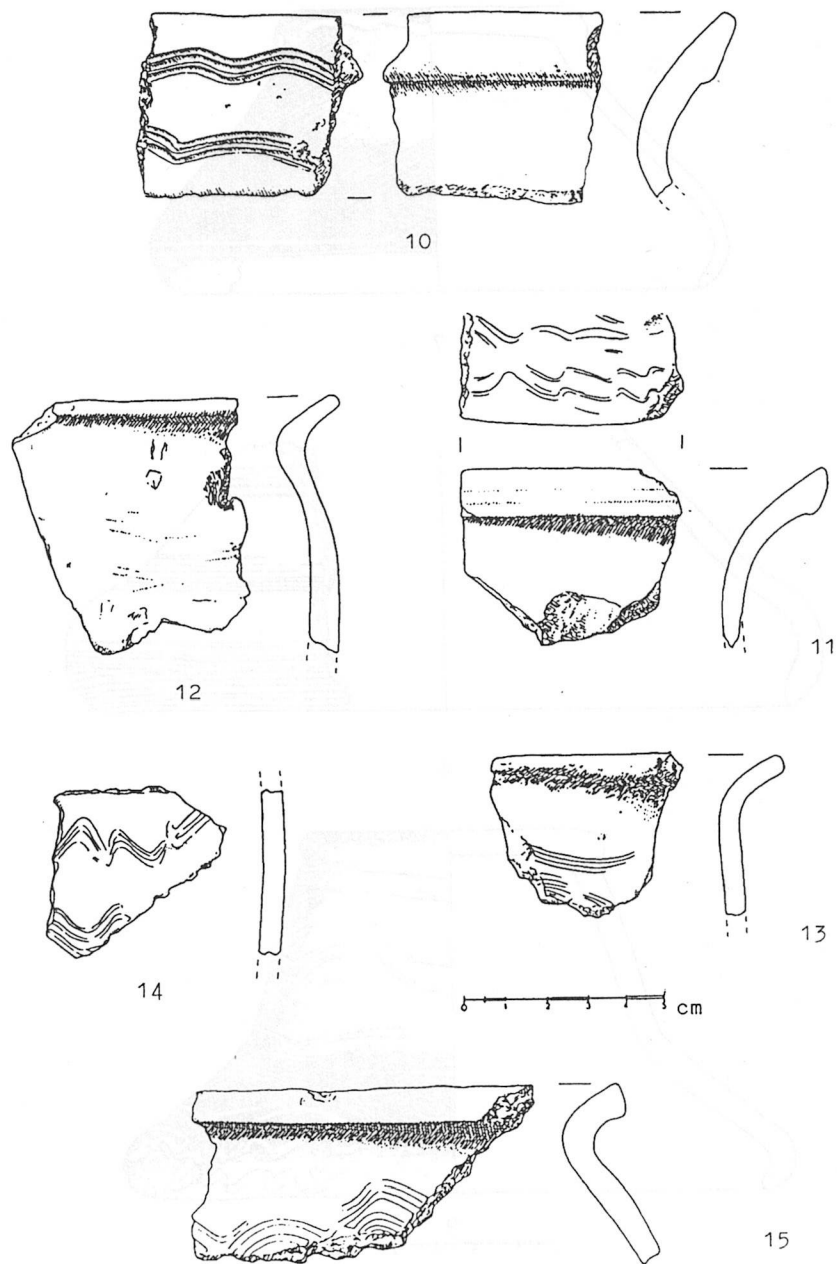

TABLA V

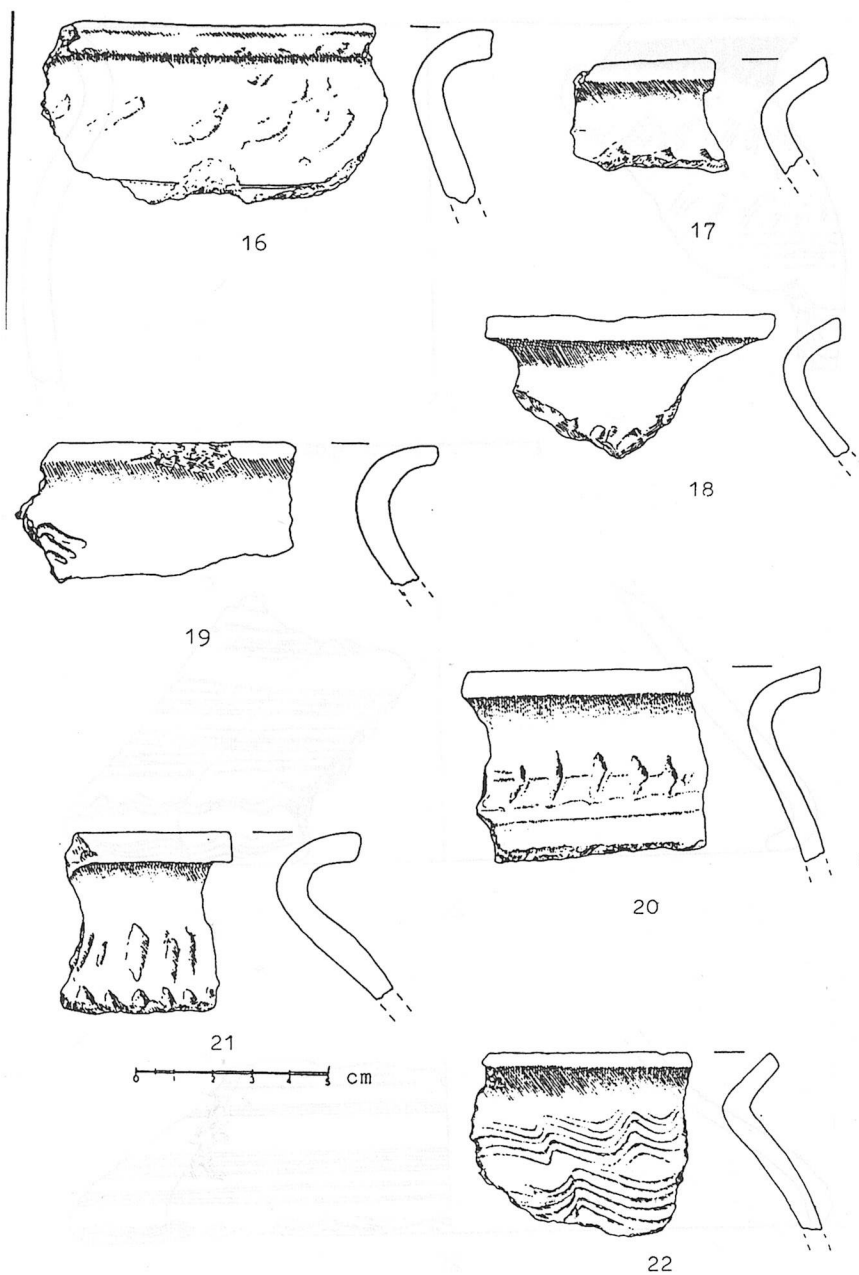
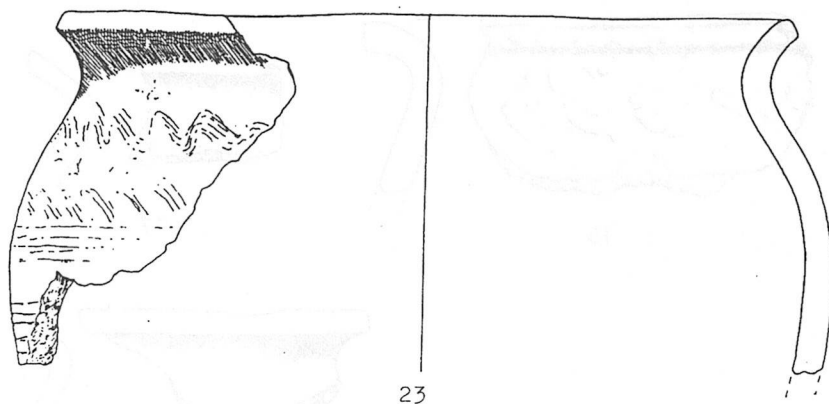
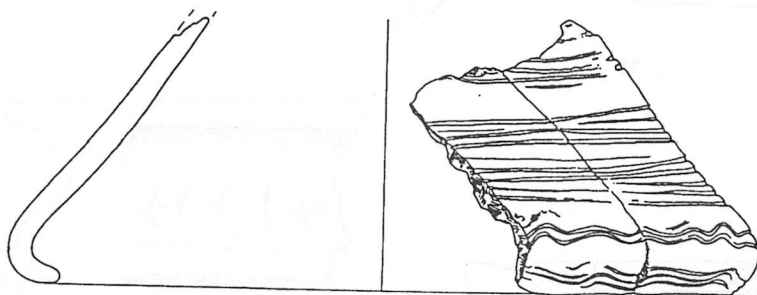

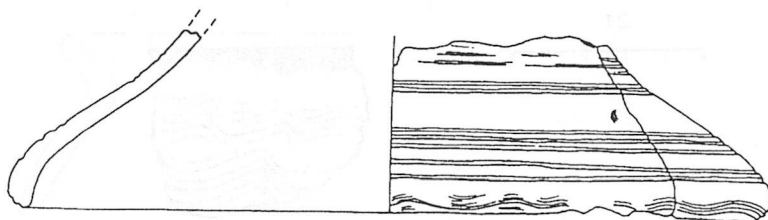
TABLA VI

0 1 2 3 4 5 cm

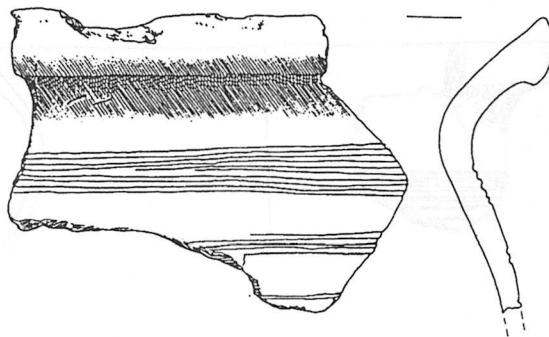

24

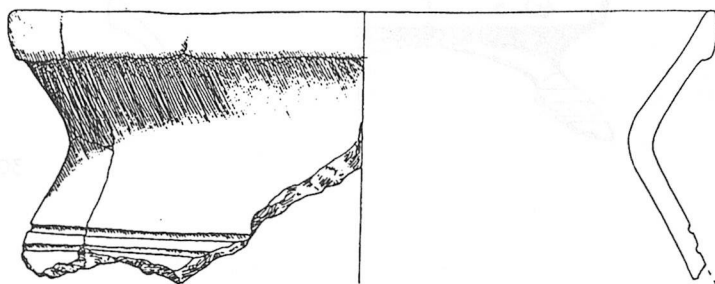

25

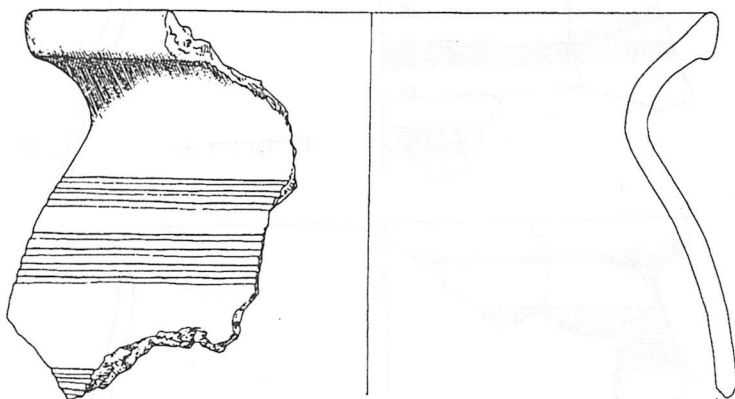
TABLA VII

25

27

28

0 1 2 3 4 5 cm

TABLA VIII

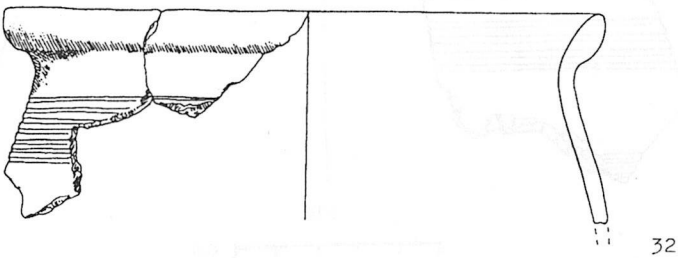
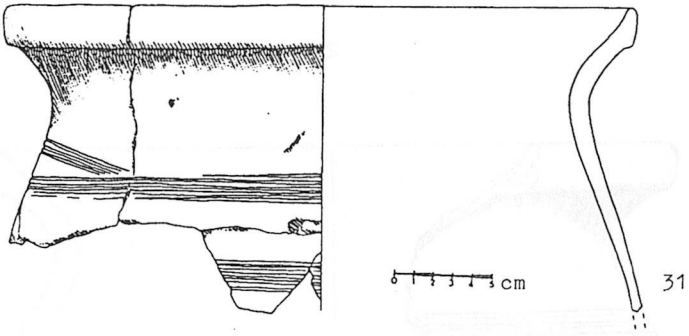
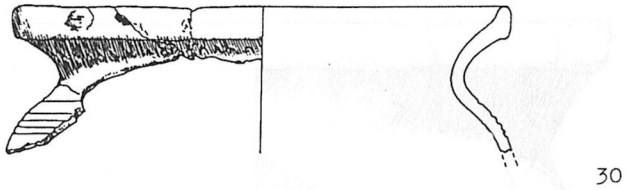
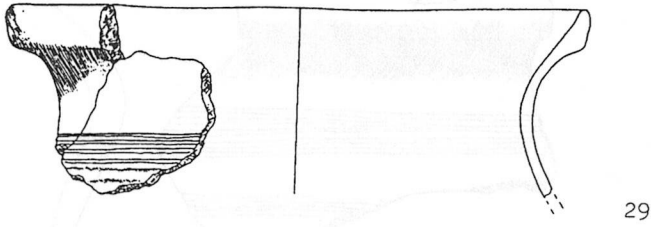
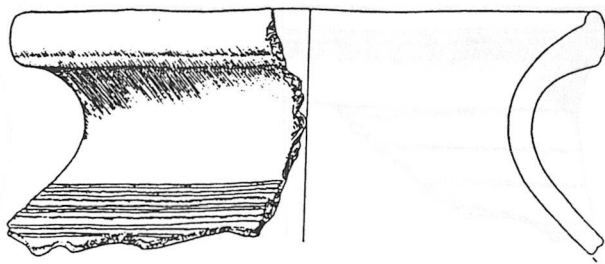
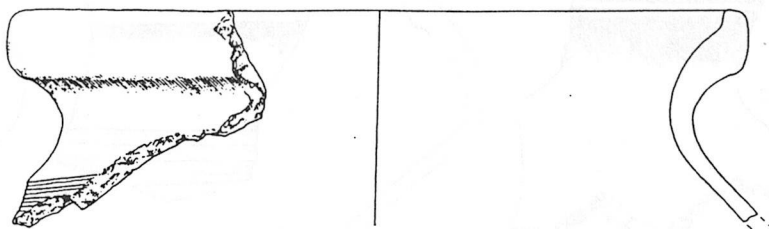

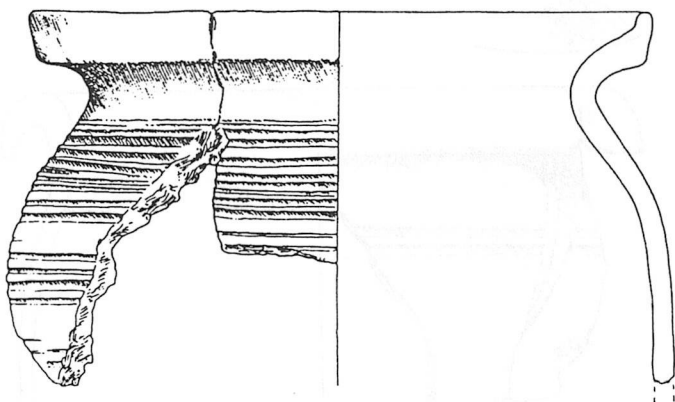
TABLA IX

33

34

35

0 1 2 3 4 5 cm

TABLA X

